

শুধ অসমীয়া

অসমীয়া ব্যাকৰণৰ সাৰাংশ
আৰু
ভাষা আৰু বচনাব সঙ্কেত

শ্ৰীডিম্বেশ্বৰ নেওগ

স্বর্গীয় আজলীভবা নে প্রকাশিত

আববীর আক অম্মাত্ত সাধুমালা :—

- ১। আলিবাবা আক ফুফুবি ডকাইত (তৃতীয় ভাঙবণ)
- ২। সিন্দবাদ আক সাতোটি জলধাত্রা (তৃতীয় ভাঙবণ)
- ৩। আজাদিন আক এটি আচবিত চাকি (দ্বিতীয় ভাঙবণ)
- ৪। কুমানন আক বহিদেহ (প্রথম ভাঙবণ)

অসম গৌবর সাহিত্য-জীৱনী-মালা :—

- ৫। আনন্দবায় ঢেকিয়াল ফুকন (দ্বিতীয় ভাঙবণ)
- ৬। গুণাভিবায় বকরা (দ্বিতীয় ভাঙবণ)
- ৭। হেম বকরা আক বজনী ববনলৈ (প্রথম ভাঙবণ)
- ৮। আনন্দ আগবতলা আক হিতেখব বববকরা (প্রথম ভাঙবণ)

ঐমতী মাণিকিসমুবি মেওগব বচিত্ত আক প্রকাশিত :—

- ৯। বিলাতী পিঠা আক অম্মাত্ত সাধু (দ্বিতীয় ভাঙবণ)
- ১০। কেহজালিব সাধু (টলটয়ব ভাঙনি—প্রথম ভাঙবণ)
- ১১-১২। মোব ক পুথি আক মোব ব পুথি (প্রথম ভাঙবণ)

ঐজুবেল্লনাথ দস্তব :—

- ১৩। আজলীভবা নেওগ (প্রথম ভাঙবণ)
- ১৪। আজলীভবা (সংগ্রহ—প্রথম ভাঙবণ)

শুধ অসমীয়া

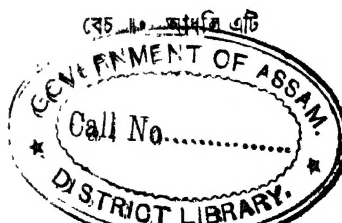
অসমীয়া ব্যাকৰণৰ স্বতন্ত্ৰতা; আখৰ-ছোটনিৰ বৈশিষ্ট্য;
সন্ধি-সমাস আদিত সপ্তম শতিকাবে পৰা অসমীয়া
ভাষাৰ স্বাধীনতা; অসমীয়া উচ্চাৰণৰ বিশেষত্ব;
চলিত অভিধান-ব্যাকৰণৰ আঁসোৱাহৰ আলোচনা;
অসমীয়া তদ্ধিৎ, ক্ৰুং আৰু জী প্ৰত্যয়;
একাৰ্থক, সদৃশাৰ্থক, বিপৰীতাৰ্থক
শব্দ-মালা, অসমীয়া শব্দবিভাগ,
শব্দগঠন, শব্দ-যোজনা,
জতুৱা টীচ আৰু
ভুল-শুদ্ধবণি

শ্ৰীডিম্বেশ্বৰ নেওগ

মুঠলী প্ৰকাশ, যোৰহাট

প্ৰথম তাৰিখ

ভাদ্ৰ, ১৮৭৫

সূচী

প্রথম অধ্যায়

যাত্ৰতাৰাব বিপুলতা
“ওপজা”ৰে ওয়াসকল
অসমীয়া আখৰ-জোটেনি
বিদেশী শব্দৰ জোটেনি
চম্ভকুমাৰৰ সিদ্ধান্ত

দ্বিতীয় অধ্যায়

অসমীয়া বৰ্ণমালা
অসমীয়া উচ্চাৰণ
অসমীয়া হ্ৰস্বীকৰণ
অসমীয়া গত্ৰ বিধি
অসমীয়া যত্ৰ বিধি

তৃতীয় অধ্যায়

অসমীয়া সন্ধিহীনতা
অসমীয়া কাৰক বিভক্তি
অসমীয়া লিঙ্গ-প্ৰকৰণ
অহুকাৰ-অহুকৰণ শব্দ
উপসৰ্গৰ অৰ্থ-ব্যৱহাৰ

চতুৰ্থ অধ্যায়

অসমীয়া সমাস প্ৰকৰণ
অসমীয়া তদ্ধিত প্ৰত্যয়
অসমীয়া ক্ৰুং প্ৰত্যয়
অসমীয়া উপশব্দ
অসমীয়া বাক্যবিজ্ঞান

পঞ্চম অধ্যায়

অসমীয়া নঙাৰ্থক ক্ৰিয়া
গত্ৰ-যত্ৰত ভ্ৰম
সন্ধি-সম্বাসত ভ্ৰম
তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়ত ভ্ৰম
ক্ৰুং প্ৰত্যয়ত ভ্ৰম

ষষ্ঠ অধ্যায়

অসমীয়া শব্দবিভাগ
অসমীয়া শব্দগঠন
অসমীয়া শব্দৰোজন
খণ্ডবাক্য আৰু জটুৱা ঠাঁচ
অপুঙ্ক বাক্যৰ শুধৰণি

সপ্তম অধ্যায়

একাৰ্থক শব্দ মালা
সদৃশাৰ্থক শব্দমালা
বিপৰীতাৰ্থক শব্দমালা
সম-উচ্চাৰণমূলক শব্দমালা
অসমীয়া বাক্য সংকোচন

*Library books will give you joy for long
if handled carefully with clean hands*

প্ৰথম অধ্যায়

মাতৃভাষাৰ বিস্তৰতা:—“বদেশ আৰু স্বদেশৰ উন্নতিৰ
মঙ্গল হৃদয়ৰ সিংহদ্বাৰ, মাতৃভাষা।” “ভাষাৰ বাবেই সমাজ আৰু
বাটৰ বাহা।” “ভাষা-চৈতন্য নাথাকিলে জাতীয় চৈতন্য নাথাকে।”
আদি উক্তি যুগ-যুগান্তৰৰ অভিজ্ঞতাৰ প্ৰকৃষ্ট প্ৰমাণ। তদুপৰি
মাতৃভাষাৰ সৌষ্ঠৱ-সাধন আৰু-বিস্তৰতা-বৰ্দ্ধনপ্ৰত্যেক সমাজৰ পৱিত্ৰ
কৰ্ত্তব্য। শব্দ-ভাণ্ডাৰৰ শ্ৰীবৃদ্ধি ভাষাৰ সৌষ্ঠৱ-সাধনৰ প্ৰধান প্ৰমাণ।
ইয়াক দুই উপায়ে সাধিব পাৰি: প্ৰথম উপায়, বিদেশী শব্দ ধাৰ
কৰা; আৰু দ্বিতীয়, লোকৰ ওচৰত হাত নপতাৰৈ নিজৰ ভাষাৰ
সজুলিৰে নতুন শব্দ গঢ়া। আত্ম-চৈতন্য-জাগ্ৰত জাতিয়ে আহুকলীয়া
হলেও এই দ্বিতীয় উপায়কে সদায় অৱলম্বন কৰে। “অকনোদই”
যুগত বিদেশী মিশ্ৰনেবীসকলেই অসমীয়াৰ হকে এনে বহুত নতুন শব্দ
গঢ়িছিল; ‘আঙুৰ’ৰ সলনি ‘লতা-পনীয়া’ তেনে নকৈ গঢ়া শব্দৰ
বিতোপন চানেকি। ‘জোনাকী’ যুগলৈকে অসমীয়াত এনে চেষ্টা
চলিছিল; দুখৰ কথা, বৰ্ত্তমান নকৈ শব্দ গঢ়া চেষ্টা যে নায়েই,
আগতে গঢ়া বা থকা শব্দবোৰো পাহৰনিয়ে গিগিৰলৈ ধৰিছে।
বিদেশী শব্দ যে আমি একেবাবেই লব নালাগে, এনে নহয়; বৰ্ত্তমান
যুগৰ আগতে অসমীয়াত জীণ যোৱা শব্দ চালিলে-জাহিলে পাচিয়ে
পাচিয়ে নহলেও থবাহিয়ে থবাহিয়ে ওলাব নিশ্চয়। সেইদৰে
“পেন্সিল”, “বেঞ্চ” আদি এপোণ ছৰ্জবা ইংৰাজী শব্দ অসমীয়া
মিনেকীয়া জীৱনত আজিও নহলে নচলে; কিয়নো বিদেশী কথা বা

বস্তুৰ লগত বিদেশী শব্দৰ ব্যৱহাৰ, মাত্ৰটোৰ লগত ছাঁটোৰ দৰে সোমাবই, আমি তাক বাধা দিব নোৱাৰো। তত্পৰি একেটা বস্তুৰে স্কীয়া ফাল বা একেটা ভাৱৰে ভিন্ ভিন্ আঁহ বুজোৱা বিদেশী শব্দ পালেও আমি সেই উদ্দেশ্যত গ্ৰহণ কৰা উচিত। উদাহৰণ স্বৰূপে; সংস্কৃতত বেলিক 'তপন' বোলে তাপ দিয়ে দেখি, 'ভাস্কৰ' বোলে গোহৰ দিয়ে বুলি, "সূৰ্য্য" বোলে কামত লগায় ৰাবে, ইত্যাদি। এনে একাৰ্থক বহুত শব্দ থকা ভাষাই অল্পশ্ৰেণী ব্ৰহ্মশালী বুলি নিজৰ চিনাকি দিয়ে। শিছে নিজ ভাষাত সম্পূৰ্ণ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা একেটা শব্দ থকাত তাক নেওচা দি সন্তীয়া আৰু অচিন বিদেশী শব্দ একেটা চলোৱা কোনো যুক্তিৰে সমৰ্থন কৰিব নোৱাৰি। নিজৰ 'বাট্ট' এৰি লোকৰ "কাঠ-মিজি" বিচাৰি যোৱা, আপোনাৰ 'ঠাই' এৰি আনৰ 'জেগা' (?) খুজিবলৈ অহা ("থান্ এৰিলে মান এৰিব লাগে"), আৰু নিজ ঘৰৰ তাঁতশালৰ 'চেলেং' দলিয়াই পেলাই পৰৰ পুৰণি 'চাদৰ' পিন্ধিবলৈ কৰা মনটো নিশ্চয় বিস্ময়জনক : ই আত্মসম্মান আৰু জাতীয় চৈতন্য থকা দেশৰ কথা হবই নোৱাৰে। মুখত যিবোৰ বাব-বঙলুৱা মাত-কথাৰ আঠৈ ফুটাই বহুতে আজিকালি 'উচ্চ শিক্ষিত'ৰ চিনাকি দিবলৈ যায়, প্ৰকৃত সম্ভাৱ সমাজত তেওঁলোকে তাৰ বিপৰীত অৱস্থা আৰু নীচাত্মিকাৰ হে প্ৰমাণ দিছে। অকল শব্দাৱলীতে নহয়, ব্যাকৰণ আদিতো, "ক'ত যোৱা?" আদি খিচুৰি ভাষা জীণ নোযোৱা সংস্কৃতিৰ চিনাকি নিশ্চয়।

অসমীয়া ভাষাৰ "ওপজাবে" ওজাসকল :— "সদিয়ালৈ নাৰাৰা, সংফুল নাৰাৰা, কোঁ পাতত নাৰাছিয়া লোণ। উপজিয়ে অসমীয়া ভাষাৰ ওজা হয় কোন?" সাহিত্যবধী বেজবৰুৱাই কৈছিল,

বহুতেই ইয়াৰ উত্তৰত কব, "অসমীয়া"; কিন্তু সেই উত্তৰ নিশ্চয় ভুল। স্বৰূপতে অসমীয়াৰ বাহিৰে কোনেও এনে ভুল কৰা স্বাভাৱিক নহয়; কিয়নো পৃথিৱীৰ কোনো দেশৰ সন্তানেই কোনো মাতৃভাষাৰ ওজা হৈ নোপজে। মাতৃ-ভাষা হলেও তাৰ আয়ত্ত চৰ্চ্চা আৰু সাধনা-সাক্ষেপ নিশ্চয়; কেৱল আন ভাষাতকৈ মাতৃভাষাৰ সাধনা তুলনাত সহজলব্ধ হ'ব পাৰে, ইমানেই: কিন্তু দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে অসমীয়াৰ তেনে ভুল ধাৰণা আজিলৈকে একেবাৰে দূৰ হোৱা নাই। ইয়াতোকৈ দুৰ্ভাগ্যৰ কথা, বিদেশী ভাষা এটাৰ উচ্চাৰণ, জোটনি আৰু ব্যাকৰণৰ সকলো ভুল এটাও আমি বৰ জগবৰ কথা বুলি ভাবোঁ; পিছে নিজ মাতৃভাষা অসমীয়াৰ বৰ ভুল এটাও আমি 'সকল' কিয়, কোনো জগবৰ কথা বুলিয়ে গণিতা নকৰোঁক। তাৰ ফলত, সাধাৰণ শিক্ষিতৰ পৰা বি-এ, এম-এ মহলা মৰালৈকে, প্ৰাথমিক শিক্ষকৰ পৰা বিশ্ব-নিঃস্ব স্বকলো বিদ্যালয়ৰ পৰীক্ষক-কৰ্মধাৰসকললৈকে, অসমীয়া ভাষা, ব্যাকৰণ আৰু আখৰ-জোটনিৰ ফালে এনে বন্দা-কটা। স্কুল-কলেজৰ শিক্ষক-অধ্যাপক, বিভিন্ন বিশ্ববিদ্যালয় আদিৰ পৰীক্ষক আৰু সাহিত্য-আলোচনীৰ সম্পাদক স্বৰূপে ডেৰকুৰি বছৰীয়া অভিজ্ঞতাৰ পৰা আমি এই কথা ডাঠি বওঁ। তদুপৰি পঢ়াশলীয়া পাঠ্য-পুথি সমিতিৰ পৰীক্ষক নামৰ এশ্ৰেণী লোক আছে, তেওঁলোক হান্দিত কাহে, ওলায় নাহে; আৰু তেওঁলোকৰ শিক্ষা-ভাষা-সাহিত্যৰ জ্ঞান এনে লবক ফৰক যে 'হেম-কোষ' বা "চন্দ্ৰকান্ত অভিধান"ৰ ছাপাৰ ভুলটোও তেওঁলোকে "বেদৰ বাণী" বুলি খামুচি ধৰি তাৰেই "মহাবাণীৰ দোহাই" দিয়ে; কিন্তু দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে তেওঁলোক কোনো যুক্তি বা বিবেচনালৈ নাহে। অৱশ্যে "যি নাছিল মোচত। সি ওলাল চিপবাওৰ খোচত!!" এনেদৰে এক স্প্ৰভাতত হঠাৎ অসমীয়া ভাষাৰ "ওজা" হৈ ওলোৱা-

সকলৰ বাবে যুক্তি-বিবেচনালৈ আহা। অসন্তৰ, অন্ততঃ কঠিন, বুলি আমি বুজো; কিন্তু তায় আৰু সত্যৰ হকে হলেও তেওঁলোক জাব মুখামুখি হবই লাগিব। ভাষা-চৰ্চ্চা নিশ্চয় এক শ্ৰেষ্ঠতম দ্বিজ্ঞান আৰু জীৱন্ত ভাষা সদায় জীৱন্ত প্ৰাণীৰ দৰে; গতিকে তিনিফুৰি বছৰৰ আগত লিখা “হেমকোষে” অনন্ত কাললৈ বা তিনি চাৰিফুৰি বছৰলৈও জীৱন্ত অসমীয়া ভাষাৰ শেষ কথা অৱশ্যে কৈ দিব নোৱাৰে। আমি স্বৰ্গীয় হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ প্ৰতি সকলো সন্মান আৰু শ্ৰদ্ধাৰে সেইবাবে তেওঁৰ আত্মৰ জোটনিৰ বীতিৰ আলোচনা কৰিছোঁ। আৰু তাৰ সমন্বয়পযোগী সামান্য পৰিবৰ্ত্তন যে অতি আৱশ্যক তাকো দেখুৱাইছোঁ। “Orthodoxy is the grave of intelligence”—বাচেলৰ এই বাক্য শিলৰ বেখাৰ দৰে বুলিব পাৰি; গতিকে আকোৰ-গজালি আমঠ স্বভাৱ বুদ্ধি-বিবেচনাৰ মৰিশালি বুলি বুজিব পাৰি।

অসমীয়া ভাষাৰ আৰু ব্যাকৰণৰ পাঠদানৰ সমন্বত এনে মুকলিমুৰীয়া আলোচনাৰ ফলত আমি যিখিনি কথা পাইছোঁ, তাকেহে এই এখুন্দমানি পুথিত ঠাই দিছোঁ; আৰু সদায়েই শিক্ষা-গ্ৰহণৰ চলেৰে আমাক শিক্ষাদান কৰা আমাৰ এপুৰুষৰ ন-পুৰণি শিক্ষাৰ্থী সকলৰ সহায়-সহায়ভূতিৰ শলাগ স্মৰণ ইয়াক প্ৰকাশ কৰিবলৈ আগবাঢ়িছোঁ। স্বৰূপতে এনে দুই-এজন বৰ্ত্তমান শিক্ষাৰ্থী শিক্ষকৰ সকলো প্ৰকাৰৰ সহায় আৰু নেবানেপেৰা উদগনি নোহোৱা হলে এই পুথিয়ে পোহৰৰ মুখ দেখিবলৈ নাপালেহেঁতেন নিশ্চয়; তেওঁলোকক প্ৰাণ ভৰি আশীৰ্বাদ কৰাৰ উপৰিও মই বিশ্বাস কৰোঁ তেওঁলোকৰ আশাপ্ৰসাদীয়া যত্নৰ ফলত অসমীয়া ব্যাকৰণ বৰ্ত্তমানৰ পাঠ্য পুথি-ব্যৱসায়ীসকলৰ বস্তু হৈ নাথাকি শিক্ষিত অসমীয়া মাজেৰে

সাধনাৰ ধন হৈ পৰিব। এই পুথি অকল শিক্ষার্থী পৰীক্ষার্থীৰ বাবেই নহয় : অসমীয়া ভাষা লিখোতা পঢ়োতা মাথুৰে সহায়-সহচৰ হব বুলি আশা কৰো।

অসমীয়া আখৰ ছোটনিৰ তিনটি নীতি :—“আমাৰ ভাষাৰ বৰ্ণবিজ্ঞান তিনি প্ৰকাৰে কৰা যায়। প্ৰথমে উচ্চাৰণ অনুসৰি, দ্বিতীয়ত মূল শব্দৰ দৰে, তৃতীয়ত জনা লোকসকলে ২৪তিনি চলোৱা নিয়মমতে। কিন্তু বৰ্ণবিন্যাসৰ কথাত উচ্চাৰণেই ঘাই বাট দেখাওঁত। এতেকে যদি মূল শব্দৰ আখৰ ৰাখিলে কোনো অসমীয়া শব্দৰ উচ্চাৰণ লৰে, তেনেহলে তাৰ মূললৈ নেচাই উচ্চাৰণৰ অনুগামী হব লাগে। এই কথা মনত ৰাখিব লাগে যে যদিও আমি সংস্কৃত পুথি পঢ়োতে সেই ভাষাৰ নিয়ম মতে শ, ষ আৰু স, এই কেইটা আখৰক চ উচ্চাৰণ কৰো (?) তথাপি অসমীয়াত চলিত সাংস্কৃত শব্দত সিহঁতৰ উচ্চাৰণ অসমীয়া। ফাৰ্চী আৰু বিদেশী ভাষাৰ শব্দকো আমাৰ উচ্চাৰণৰ দৰে লিখা উচিত……। মূল শব্দৰ যি আখৰ ৰাখিলে অসমীয়া শব্দৰ উচ্চাৰণ ব্যতিক্ৰম নহয়, তাক মূলৰ দৰে লিখিব লাগে। …আমাৰ ভাষাত যেনেকৈ শ, ষ আৰু স এই কেইটা আখৰৰ উচ্চাৰণৰ একো প্ৰভেদ নাই, তেনেকৈ চ, ছ, ই (ি), ঈ (ী) আৰু উ (ু), উ (ু), ইহঁতৰো প্ৰত্যেকবোৰৰ উচ্চাৰণৰ একো বিভিন্নতা নাই; এতেকে শব্দৰ মূল ঠিককৈ ৰাখিবৰ প্ৰয়োজন নহলে (!) স, চ, ই (ি) আৰু উ (ু) মাথোন ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। কোনো কোনো অসমীয়া লেখকৰ মতে শ, ষ বা স ৰে লিখা হিন্দী বা বঙ্গালী, ঙ থকা ইংৰাজী বা ‘চিন’ আখৰযুক্ত ফাৰ্চী শব্দ অসমীয়াত লিখোতে সেই কেইটা আখৰৰ সলনি ছ লিখা বিহিত, কিন্তু ভোইএ মত যুক্তিসঙ্গত নহয় (!) ; কিয়নো ওপৰত কোৱা গৈছে যে

আমাৰ ভাষাত চ, ছ, দুইবোৰ একে উচ্চাৰণ, একো প্ৰভেদ নাই; এনে স্থলত 'চ'ক এৰি ছ লিখিবৰ একো কাৰণ দেখা নেযায়। কেৱল মচলমান শব্দ এই নিয়মৰ বাহ্য; কাৰণ শিক্ষিত বঙ্গালী মচলমানেও মুছলমান লিখে। এতেকে সেই শব্দকে মূল বুলি আমি মতাৰ দৰে মচলমান লিখা অযুক্ত যেন বোধ নহয়।" (হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, "হেমকোষ"ৰ পাতনি, ৮০—১০)।

হেমচন্দ্ৰৰ বিদেশী শব্দৰ ছোটনিত মতানৈক্য:—

ওপৰৰ উদ্ধৃতিৰ (?), (!) আদি চিনবোৰ আমাৰ। হেমচন্দ্ৰ বৰুৱাৰ নিৰ্দিষ্ট অসমীয়া আখৰ ছোটনিৰ তিনি নীতি আৰু মানি ললেও, উল্লিখিত বিষয়ত হেমচন্দ্ৰৰ যুক্তি অথিৰ আৰু এটাইয়া বুলি ভাবিবলৈ বাধ্য হওঁঁক। হেমচন্দ্ৰই লিখিছে, "যদিচ আমি সংস্কৃত পুথি পঢ়োঁতে সেই ভাষাৰ নিয়মমতে শ, য আৰু স, এই কেইটা আখৰক চ উচ্চাৰণ কৰো" ইত্যাদি; কিন্তু স্বৰূপতে "সেই ভাষাৰ নিয়মমতে শ, য আৰু স এই কেইটা আখৰৰ চ উচ্চাৰণ" কৰা নিশ্চয় ভুল, যিহেতুকে সংস্কৃতত এই চাৰিওটা আখৰৰ চাৰিটা সুকীয়া উচ্চাৰণ। আকৌ, হেমচন্দ্ৰই লিখিছে, "শব্দৰ মূল ঠিককৈ ৰাখিবৰ প্ৰয়োজন নহলে স, চ, ই (ি) আৰু উ (ু) মাথোন ব্যৱহাৰ কৰা উচিত।" কিন্তু ভাষাত "শব্দৰ মূল ঠিককৈ ৰাখিবৰ প্ৰয়োজন" নেহোৱা কথা কেতিয়াও হব নোৱাৰে; গতিকে "কে নে" কোনো অসমীয়া লেখকৰ মতে শ, য, স ৰে লিখা হিন্দী বা বঙ্গালী, S থকা ইংৰাজী বা "চিন" আখৰযুক্ত ফাৰ্চী শব্দ অসমীয়াত লিখোঁতে সেই কেইটা আখৰৰ সলনি চ লিখা বিহিত"; "এইটো মত যুক্তিসঙ্গত নহয়" বুলি কোৱাত হেমচন্দ্ৰৰ যুক্তিৰ স্থিৰতা দেখিবলৈ পোৱা নহয়, আৰু তেৱেই "মুছলমান" শব্দৰ "ছ"

সমৰ্থন কৰা কথাই সেই মত এটাইয়া বুলি প্ৰমাণ কৰে। “আমাৰ ভাষাত চ, ছ দুইবোৰ একে উচ্চাৰণ” হব পাৰে; কিন্তু বিদেশী ভাষাত ইংৰাজী s, sh, ch আদিৰ সমতুল্য উচ্চাৰণৰ প্ৰভেদ আৰু সেইবোৰৰ “মূল ঠিককৈ ৰাখিবৰ প্ৰয়োজন” যথেষ্ট আছে নিশ্চয়। সেইবাবে এনে বিষয়ত আমি হেমচন্দ্ৰতকৈ চন্দ্রকুমার আগবঢ়োৱাৰ মত গ্ৰহণীয় আৰু বাঞ্ছনীয় বুলি ভাবোঁ।

বিদেশী শব্দৰ জোটেৰিত চন্দ্রকুমার আগবঢ়োৱাৰ সিকান্ত — “ইংৰাজী ch, s (ss, ce), sh এই আখৰ-জোটেৰি তিনিটা যথাক্ৰমে সংস্কৃতৰ চ, স, শ (আখৰৰ উচ্চাৰণেৰে) লিখা হয়।... মূল সংস্কৃত চ আখৰৰ উচ্চাৰণ ch লৰচৰ নকৰাকৈ অসমীয়াতো লিখিব লাগিব; যেনে চৰ্চ, চেয়াৰমেন, চাফেলৰ। s, (ss, ce) জোটেৰিৰ ঠাইত স দিলে অসমীয়া উচ্চাৰণ বন্ধা নপৰে; অসমীয়া ছ আখৰে সেই বাৰ লবলৈ আগবাঢ়ি আছে যেতিয়া তাৰ কানতে সেই ভাব দি আমি নিশ্চিত হব পাৰো, যেনে—ছাহাব, ছমন, ছৰডেপুটি, ভাইছ. প্ৰেছিডেণ্ট। sh কোনো শব্দৰ আগত, মাজত বা পিছত থকা অক্ষৰৰি ধ, শ্য বা :শ লিখিলে ‘মিতিবো ৰয়, চাউলো সিজি’; কিয়নো যুক্তাক্ষৰ ধৰি লিখিলত শ আখৰৰ শ্ৰীও হানি নহল আৰু গুৰিগছলৈও প্ৰকা হুটুটিল।”—বাঁহী, ১৪শ বছৰ, ৬ষ্ঠ সংখ্যা; মিলন, ২য় বছৰ, ৪র্থ সংখ্যা।

দ্বিতীয় অধ্যায়

অসমীয়া বৰ্ণমালাৰ স্বৰূপ :—মাত্ৰহে কোৱা শব্দৰ উচ্চাৰণকে লিখি বুজাবলৈ যিবোৰ চিন চলোৱা হয়, সেইবোৰকে বৰ্ণ বা আখৰ বোলে। সংস্কৃত বৰ্ণমালাত মুঠ আখৰ উনপঞ্চাশটা; ক্ষ এটা মূল আখৰ নহয়, ক আৰু খ এই দুই আখৰৰ ই যৌগিক ৰূপ। ইয়াৰ অ, আ আদি যি চৈধ্যটা আখৰ আনৰ সহায় নোহোৱাকৈ উচ্চাৰণ কৰিব পাৰি; সেই কেইটাক স্বৰবৰ্ণ আৰু ক, খ, আদি বাকী যিখিনি আখৰ স্বৰৰ সহায়তহে উচ্চাৰিত হব পাৰে, সেইবোৰক ব্যঞ্জন বৰ্ণ বোলা হয়। ২, ৩ আদিত বাজে আনবোৰ স্বৰবৰ্ণই আন বৰ্ণত লগ লাগিলে ৰূপ সলায়; অসমীয়াত ঙ্খ, ২, ৩ বৰ্ণৰ কোনো ব্যৱহাৰেই নাই; আৰু উচ্চাৰণত জ, উ দীৰ্ঘ স্বৰ মূলাহীন। মূল উ বৰ্ণৰ ব্যৱহাৰ অসমীয়াত নাই; অক্স্মাৰ আৰু বিসৰ্গৰ উচ্চাৰণ আন বৰ্ণৰ যোগতহে হব পাৰে।

“অসমীয়া ভাষাত অসংযোগী আৰু কোনো স্বৰৰ চিনেৰে যুক্ত নোহোৱা এটা ব্যঞ্জন আখৰ অন্তত থকা শব্দবিলাক ব্যঞ্জনান্তৰূপে উচ্চাৰিত হয়; যেনে ঘৰ, পৰ, আগ, পাচ ইত্যাদি। তলত লিখা শব্দবোৰ মাথোন এই নিয়মৰ বাজ; সিহঁত অকাবাস্ত; যেনে—নাৰ, বাট, পাভ, কাছ, ডাদ, গাধ, পাৰ, পল (বোকা বা মাছ ধৰা যতন) আপ, কাঁক, হেৰ, সাঁফ, এঘাৰ, বাৰ, তেৰ, পোন্ধৰ, ষোল, সতৰ, অঠৰ, শ (মৰা; ১০০), ন (নতুন; ২), কলীয়া-জাৰ, হেল-হেচ, ক্ষত্ৰিয়, ইন্দ্ৰিয়, লৌহ, শিল্প

বৈব, ত্ৰৈণ নহ, প্ৰিয়, দ্বিতীয়, তৃতীয়। (গীতত ব্যঞ্জনান্তৰূপে উচ্চাৰিত শব্দবোৰো প্ৰত্যন্ত প্ৰায়ে অকাৰান্তকৈ মতা যায়...)।
 দ্বয় বা এয় প্ৰত্যয়ান্ত শব্দবোৰো অকাৰান্ত; যেনে, স্বৰ্গীয়, বৰ্ষীয়, দ্বিলসীয়া, দেহ, হেহ, বিধেয়। শব্দৰ অন্তত থকা কোনো স্বৰৰ চিনেৰে যুক্ত নোহোৱা যি অসংযোগী আখৰৰ আগত অহুস্তাৰ বা বিসৰ্গ থাকে, সিও অকাৰান্তৰূপে উচ্চাৰিত হয়, যেনে, ধ্বংস কংস, সিংহ, মাংস, হৃৎ ইত্যাদি। শব্দৰ অন্তত থকা কোনো স্বৰৰ চিনেৰে যুক্ত নোহোৱা সংযোগী ব্যঞ্জনো অকাৰান্ত; যেনে স্বক্, বক্, শক্, বহন্ত্, মূৰ্খ ইত্যাদি। তলত লিখা শব্দবোৰ এই নিয়মৰ বাহিৰা, সিহঁত ব্যঞ্জনান্ত; যেনে, কক্, কাক্, আক্, গুলক্, ফান্দ, বাক্, পোক্ ইত্যাদি। ধাতুৰ অন্তত থকা সংযোগী আৰু স্বৰৰ চিনেৰে যুক্ত নোহোৱা ব্যঞ্জন কেতিয়াও অকাৰান্তৰূপে উচ্চাৰিত নহয়; যেনে, বাক্, বাক্, কান্দ, চান্দ ইত্যাদি। কোনো স্বৰৰ চিন নথকা এটা মাথোন ব্যঞ্জন আখৰীয়া ধাতু সদায় অকাৰান্তকৈ মতা যায়, যেনে, ল, থ, ব, ব, স, হ ইত্যাদি।" (পাতনি, হেমকোষ; ১/০—১/০)।

অসমীয়া উচ্চাৰণ আৰু জোটাৰ বিশেষত্ব:--ই, ঈ, উ, ঊ আদি সৰ্বণ স্বৰৰ দৰে চ, ছ; ট, ত; ঠ, থ; ড, দ; ঢ, ধ; ণ, ন দুই বৰ্ণৰ আৰু জ, য উচ্চাৰণৰ প্ৰভেদ অসমীয়াত নাই; কেৱল মূল বন্ধাৰ বাবে অসমীয়া বৰ্ণমালাত এই আখৰবোৰ বৰ্ণা হয়। অৱশ্যে স্বৰ্গীয় যাদুৰাম ডেকা-বৰুৱাৰ মত অজসৰি আমেৰিকাৰ বেপাৰী যিহুনেৰীসকলে এই যুৱীয়া আখৰবোৰৰ একোটা ৰাখি আনটোহঁত গুচাই দিবৰ যত্ন কৰিছিল, আৰু বেভাবেও মাইলছ ব্ৰলনে তেওঁৰ প্ৰথম অসমীয়া ছপা অভিধান

আৰু আনসকলে “অকণোদই” আদি কাৰতে-পুথিৰে এই বীতি মানি চলিছিল। অসমীয়া ভাষাৰ ওজা হেমচন্দ্ৰৰ বিশেষ চেষ্টাৰ ফলতে সেই বীতি গুচিল, ই সৌভাগ্যৰ কথা। কিন্তু মূল বন্ধাৰ বাবে নহলে এতিয়াও আমি ই, উ এই অল্পক্ৰমে বাচি লৈ ভাষাটো সবল কৰিবলৈ চোৱা এটা চেষ্টা সদায় মানিব লাগে। “১২ৰ পৰা ২৮ লৈকে সংখ্যা শব্দবিলাকৰ অন্তৰ ৭ (কোমল) ‘চ’ৰ দৰে উচ্চাৰিত হয়;……এইবিলাক শব্দ সিহঁতৰ মূল অল্পসৰি বহু দিন ওপৰত কোৱাৰ দৰে লিখিত আৰু উচ্চাৰিত হৈ থকা হেতু এতিয়া সিহঁতৰ বৰ্ণবিহ্বাস বা উচ্চাৰণ লবোৱা অসম্ভৱ। সেই বৰ্ণবিহ্বাস আৰু উচ্চাৰণ পৰম্পৰা অসম্ভৱ ই সচা; কিন্তু এই কালৰ শ্ৰেষ্ঠ ভাষা ইংৰাজীতো এনে অসম্ভৱতাৰ সংখ্যা অলেখ। আমাৰ ভাষাত গোটাচোৰেক তেনে বিধৰ শব্দ থকাত একো দোষ দেখা নৈয়ায়।…অসম, অসমীয়া এই দুটা শব্দক অচম, অসমীয়া লুপ্তি অসম, অসমীয়া, এনেকৈ মাতিব আৰু লিখিবও লাগে। কিয়নো আগৰ কালত সিহঁত সেইদৰেহে ব্যৱহৃত হৈছিল।” “অসমীয়া ভাষাত সাধাৰণ মতে হ্ৰস্ব আৰু দীৰ্ঘ স্বৰৰ উচ্চাৰণৰ মাজত একো প্ৰভেদ নাই, দুয়ো হ্ৰস্বকৈ উচ্চাৰিত হয়। কিন্তু কোনো কোনো অসমীয়া শব্দৰ আদি স্বৰক দীৰ্ঘকৈ উচ্চাৰণ কৰা যায়। সেই উচ্চাৰণ বুজাবলৈ দীৰ্ঘ স্বৰ ব্যৱহাৰ কৰা উচিত; যেনে—ঘূ ঘূয়া, কী কিয়া, বী-বিয়া ইত্যাদি।” (পাতনি, হেমকোষ ১৮০)। অসমীয়াত সংস্কৃতৰ দৰেই যুক্তাক্ষৰৰ প্ৰত্যেকটো আখৰ সদায় সূকীয়াটক সেইদৰেই উচ্চাৰিত হয়, যেনে—আত্মা (আত্মা), পদ্ম (পদ্ম), বিষ্ণু (বিষ্ম), লক্ষ্মী (লক্ষ্মী) কৃষ্ণ (কৃষ্ণ)। কোনো জাতিৰ অঙ্ক অল্পকৰণ কৰি কোনো কোনো লোকে এনেবোৰ শব্দ যথাক্ৰমে আততা, পদ্দ, লক্ষ্মী, কৃষ্ট আদি

ভুল আৰু বিজ্ঞতাবীয়া মাতেবে মতা আৰু আজিকালিৰ কোনো কোনো “মামুলি” অসমীয়া ব্যাকৰণে তাক সমৰ্থন কৰি নিজ অজ্ঞতা প্ৰমাণ কৰা দেখিবলৈ পোৱা হয়; ই নিশ্চয় অতি দুৰ্ভাগ্য আৰু নিন্দাৰ কথা।

অসমীয়া উচ্চাৰণৰ হ্ৰস্বীকৰণ বীতি:—খৃষ্টীয় সপ্তম শতিকাৰ আগছোৱাৰ সন্মতি ভাস্কৰ বৰ্মাৰ নিধনপুৰ লিপিৰ কালৰ পৰাই অসমীয়া উচ্চাৰণ আৰু জ্যোতিনিত হ্ৰস্বীকৰণ বীতি চলি অহা দেখিবলৈ পোৱা হয়। বৰ্তমান সাধাৰণতে কোনো শব্দৰ আদিৰ দুটা আখৰ আ-কাৰযুক্ত হলে, প্ৰথমটো এ-কাৰ (যেনে, সং অৰ্দ্ধ, অং আধা, এধা; সং অন্ধকাৰ, অং আন্ধাৰ, এন্ধাৰ ইত্যাদি), নাইবা অ-কাৰ (যেনে, সং বাজা, অং বজা; সং তাৰা অং তৰা; সং মালা, অং মলা ইত্যাদি) স্বৰূপে উচ্চাৰিত আৰু লিখিত হয়। এই বীতিৰেই নঙাৰ্থক ক্ৰিয়াতো নাখাওঁ, নেখাওঁ; নাযায়, নেযায় আদি ৰূপে উচ্চাৰিত আৰু লিখিত হয়। অসমীয়া ভাষাৰ ওজা হেমচন্দ্ৰৰ দৰে সবলো ভাষাৰ বৈয়াকৰণসকলে চলিত প্ৰথা একেবাৰে কেতিয়াও উলাই নকৰে, তথাপি এনে বিষয়ত ব্যাকৰণৰ বান্ধ অতিকৈ টিলাই দিয়া অযুক্ত। গতিকে গাধা গেধা; বাধা, বেধা; কাছাৰি, কেছাৰি; নাৰায়ণ, নেৰায়ণ;—এনে শিথিলতা বা গ্ৰাম্যতা নিশ্চয় চলিত বীতিৰ দোহাই দি মানিব নোৱাৰি।

অসমীয়া গল্পবিধি:—“ঋ, ৱ, ষ; এই তিনিটা আখৰৰ পিচত থকা “ন”ৰ ঠাইত “ণ” হয়; যেনে ঋণ, তৃণ ইত্যাদি। সেইকেইটা আখৰৰ কোনোটাৰ আৰু “ন”ৰ মাজত কোনো স্বৰ বা হ, ষ, ঙ, ক, খ, গ, ঘ, প, ফ, ব, ভ বা ম থাকিলেও সেই ন গ হয়;

যেনে, কৰণ, কাৰণ, গ্ৰহণ, নাৰায়ণ, প্ৰবীণ, কৃপণ ইত্যাদি। সংস্কৃতৰ পৰা নোলোৱা কোনো অসমীয়া শব্দৰ ঋ, ৰ বা ব আৰু “ন”ৰ মাজত ওপৰত লিখা আধৰবিলাকৰ কে’নো এটা থাকিলে সেই ন পৰিবৰ্ত্তিত নহয়; যেনে বৰিয়নি (মাটি), বৰিয়ানী, মৰিয়ানী, বোৱন, বোৱনী ইত্যাদি। কিন্তু সংস্কৃতৰ অপভ্ৰংশ কোনো শব্দত পাচত কোৱা নিয়ম নেথাটে, অৰ্থাৎ তেনে শব্দত তাৰ মূলৰ ন হওঁচে; যেনে, সং গৰ্জণ, অং গৰিহণা; সং অৰ্হণ, অং অৰিহণা ইত্যাদি।” (পাতনি; হেমকোষ—১/০)

অসমীয়াৰ দৰেই বিদেশী শব্দসকলতো গতৰ নিয়ম নাখাটে; উৰ্ণাম, ত্ৰিনয়ন আদিৰ দৰে দুটা স্বকীয়া শব্দ গোট খাই একেটা হলেও গত্ৰ নহয়। ট বৰ্গৰ য়েই সেই আখৰৰ লগত যুক্ত হলে বা উত্তৰ, চান্দ, পৰ আদি শব্দৰ পাছত থাকিলেও গত্ৰ হয়; যেনে, কণ্টক, পিণ্ড, উত্তৰায়ণ, পৰায়ণ ইত্যাদি। পূৰ্বাঙ্গ, পৰাঙ্গ, অপৰাঙ্গ আদিৰ দৰে পূৰ্ব, পৰ, অপৰ আদি শব্দ আগত থাকিলে পাছৰ অৰু শব্দৰ ন মূৰ্দ্ধন্য হয়। প্ৰণাম, প্ৰণয় আদিৰ দৰে হ্ৰ উপসৰ্গৰ বাহিৰে আন উপসৰ্গৰ “ৰ”ৰ পাছত থকা নম্ আৰু নী ধাতুৰ ন মূৰ্দ্ধন্য হয় স্বাভাৱিকতে মূৰ্দ্ধন্ত্ৰ গ হোৱা কিছুমান শব্দ মনত ৰখাৰ হবিধাৰ বাবে এসত্যনাথ বৰাই ছন্দত এইদৰে বাৰ্দ্ধি দিছে :—

“বাণিজ্য, বণিক, ঘৃণ, বণ, পণ, পাণি।

শোণিত, চিক্ৰণ, গুণ, গণ, শণ, বাণী ॥

কণিকা, কঙ্কণ, অণু, বেণী, বেণু, বাণ।

গৌণ, ভৃণ, ফণা, বীণা, নিপুণ, কল্যাণ ॥

লঙ্ঘণ, মাণিকা, কোণ, মণি আৰু পুণ্য।

এই শব্দবিলাকৰ গৰোৰ মূৰ্দ্ধন্ত্ৰ ॥”

অসমীয়া বহু বিধি :—“ক, খ, ত, থ, প, ফ আৰু ম, ইহঁতৰ কোনো আধৰে সৈতে কেৱল “স”ৰ যোগ হয়; যেনে, বয়স্ক, স্থলিত, অস্ত, স্থান, ফটিক, ভাস্ক ইত্যাদি। কিন্তু ই, ঈ, উ বা ঊ স্বৰৰ পাচত থকা ক, খ, প, ফ বা ম আধৰেৰে সৈতে য মাথোন যোগ কৰা যায়; যেনে, নিকৰ, দৃকৰ, নিষ্পাপ, ভীষ, পুষ্প ইত্যাদি। বাপ্প শব্দৰ প “স”ৰে সৈতেও যুক্ত হয়; যেনে বাপ্প বা বাপ্প। “ট” আৰু “ঠ”ৰে সৈতে কেৱল ‘ষ’ৰ যোগ হয়; যেনে—কষ্ট, ষষ্ঠ ইত্যাদি।” (পাতনি, হেমকোষ—১/০), অ-আৰ বাহিৰে আন স্বৰস্বৰ্ণ আৰু ক বা ৰ আগত থাকিলে সন আদি প্ৰত্যয়ৰ ‘স’ ‘ষ’ হয়; যেনে, জিগীষা, মৃমৃষ, শ্ৰীচৰণেষু। কিন্তু সাং প্ৰত্যয়ৰ ‘স’ ‘ষ’ নহয়; যেনে, আত্মসাৎ, ভূমিসাৎ। ই বা উ-কাৰান্ত উপসৰ্গৰ পাছত সদ, সিচ, সিধ, লস, স্থা আদি ধাতুৰ ‘স’ ‘ষ’ হয়; যেনে, বিবাদ, অভিষেক, নিষেধ, অকিলাষ, প্ৰতিষ্ঠান বা অক্ৰষ্ঠান। ক্ৰু, গৌ, অক্ৰ শব্দৰ পাছত থকা হ শব্দৰ, আৰু যুধি শব্দৰ পাছত থকা স্থিৰ শব্দৰ ‘স’ ‘ষ’ হয়; যেনে ক্ৰুমিষ্ঠ, গৌষ্ঠ, অক্ৰুষ্ঠ যুধিষ্ঠিৰ। প্ৰত্যয়যুক্ত হলে হবিস্ আৰু চক্ষুস শব্দৰ ‘স’ ‘ষ’ হয়, যেনে, হবিস্তা, চাক্ষুষ। স্বভাৱে ‘খ’ হোৱা শব্দ কিছুমান মনত ৰাখিবৰ সুবিধাৰ বাবে ৩৪তান্যথ বৰাই চন্দত এইদৰে বান্ধি দিছে :—

“ভাষা, বৰ্ষা, হৰ্ষ, ৰোষ, মহিষ, প্ৰত্যাহ।

কৰ্ষণ, প্ৰদোষ, ঈৰ্ষা, ভুবাৰ, গণ্ডুৰ ॥

ষোড়শ, পুৰুষ, মেঘ, ওষধি, ভূষণ।

আষাঢ়, মৃষিক, পুষ্প, কোষ, ষড়ানন ॥

ঈষৎ, বিষ, গ্ৰীষ্ম, উষ্ম, ঔষধ পোষণ।

বিশেষ, বিশেষ্য, ভীষ, পৌষ, বিশেষণ ॥

পাষণ, ভীষণ আৰু বৰ্ষণ, নিঃশেষ।

সকলোৰে মূৰ্দ্ধন্তৰ আনিবা বিশেষ ॥”

তৃতীয় অধ্যায়

অসমীয়া শব্দৰ সন্ধি-হীনতা।—সাধাৰণ ভাৱে অসমীয়া শব্দৰ সন্ধি নাই। কচু+আলু+এয়া=কচুআলুএয়া, এনেদৰে অসমীয়া শব্দৰ জোৰা নালাগে। “ভাবোপৰি” এনে অদ্ভুত একোটা শব্দ নভবা-নিচিন্তাকৈ বহুতে লিখে; ইয়াত তাৰ+উপৰি সন্ধি কৰিলেও “তাকপৰি”হে হব, কিয়নো “তাৰ” উচ্চাৰণত ব্যঞ্জনান্ত। এনে ঠাইত “তাৰ উপৰি” লিখা উচিত, বা সন্ধিৰ ইচ্ছা প্ৰৱল হলে সংস্কৃতমূলকভাৱে “তত্বপৰি” লিখিব পাৰি। অৱশ্যে শব্দত বিভক্তিৰ চিন যোগ কৰোঁতে (যেনে, মাতুহে, ৰামক, হাতেবে, ঘৰলৈ পবৰ, গছত), বা “ও” লগাওঁতে (যেনে তয়ো ময়ো), বা ‘এক’ জোৰা দ্বিওঁতে (যেনে, দিনেক, মাহদিয়েক, বছৰচাবেক) প্ৰকাৰান্তৰে অসমীয়া শব্দতো সন্ধি হোৱা বুলি কব পাৰি; কিন্তু ই ব্যতিক্ৰম মাত্ৰ। চালেহি, আহিলগৈ, আদিত নিঃসৃত নহলেও সন্ধিৰ ছাঁ আছে। মূঠতে ঘৰুৱা বা জতুৱা ঠাচৰ অসমীয়া লিখিলে সন্ধি নকৰাকৈ লিখিব পাৰি; কিন্তু সন্ধিযুক্ত বহুত সংস্কৃত শব্দ অসমীয়াত গুটীয়া শব্দ যেন হৈ পৰিছে, সেইবোৰৰ সন্ধি ভাঙি লিখিব নোৱাৰি। যেনে, তথাপি, কথমপি; পঞ্চামৃত, জলাঞ্জলি মনোৰম, পৰমেশ্বৰ, জগন্নাথ। সংস্কৃতমূলক শব্দবোৰ নিশ্চয় সংস্কৃত ব্যাকৰণৰ সন্ধিৰ সূত্ৰমতে জোৰা লাগে; তাত যাতে ভুল নহয় তাৰ বাবে সাৱধান হোৱা উচিত।

অসমীয়া কাবক বিভক্তি :— সংস্কৃতৰ নিয়ম অনুসৰি অসমীয়াতো সাভোট। বিভক্তি ধৰা হয়। প্ৰথমা বিভক্তিত কোনো ব্যাকৰণত অকল এ কোনোৱে আকৌ অ, ই, এ দেখুৱায়। স্বৰূপতে, প্ৰথমা বিভক্তিত অ কেতিয়াও নহয়; বিশেষ হেতুত প্ৰথমা বিভক্তিৰ লোপকে তেওঁলোকে তুলকৈ অ বুলি ধৰে। প্ৰকৃততে প্ৰথমা বিভক্তিত এ, ই, যে আৰু ৱে এই চাৰি ৰূপ আমি দেখিবলৈ পাবলৈক। (১) ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ লগত এ যুক্ত হয়; যেনে চন্দনে। (২) অ, আ আৰু এ স্বৰান্ত শব্দত ই লগ লাগে; যেনে কৃষ্ণই (পদ্যত কৃষ্ণে), লতাই, ডাঙেই। (৩) ই, ঈ, ঋ আৰু ঐ স্বৰান্ত শব্দত য় যুক্ত হয়; যেনে হৰিয়ে, মালীয়ে, শিত্ৰয়ে, আটময়ে। (৪) উ, ঊ, ও আৰু ঔ স্বৰান্ত শব্দত ৱে লগ লাগে; যেনে, যতুৱে, বধুৱে, পমোৱে, মলোৱে। অকৰ্মক ক্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তাত প্ৰথমা বিভক্তিৰ চিন লোপ পায়; যেনে, মলয়া বৈছে; নিজৰা শুইছে। কিন্তু ইহা, কন্দা আদি অকৰ্মক ক্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তাত প্ৰথমা বিভক্তিৰ চিন লোপ নাপায়; যেনে বন্দনে কান্দিছে, নন্দনে হাঁহিছে। দ্বিতীয়া বিভক্তিত ক (ব্যঞ্জনান্ত হলে অক) হয়; কিন্তু গৌণ ভাৱত লুপ্ত হয়; যেনে, পৃথি পঢ়িছে, মাহুহ মাতিছে। তৃতীয়া বিভক্তিত এবে, এদি, দ্বাৰা, দ্বাৰায় আদি ৰূপ দেখুওৱা হয়। দ্বাৰা এটা বিভক্তি হ'ব নোৱাৰে, ই এটা স্বকীয় শব্দ; দ্বাৰা শব্দত নিশ্চয়্যৰ্থক হি (অসমীয়াত ই) লগ লগাই 'দ্বাৰাই' (দ্বাৰায় নহয়, য় সপ্তমী বিভক্তিৰ) হৈছে; সিও ষষ্ঠী বিভক্তিৰ লগ লাগি তৃতীয়াৰ ভাও দিব লগা হোৱা অতি আশ্চৰ্য্যৰ বিষয়!! তৃতীয়া বিভক্তি প্ৰকৃততে বে (ব্যঞ্জনান্ত হলে এবে), বা এদি; যেনে, হাতেবে বা হাতেদি, চকুবে বা চকুৱেদি। এই দুই গঢ়ৰ প্ৰথমটো কৰণৰ আৰু দ্বিতীয়টো অধিকৰণৰ ভাৱত ব্যৱহৃত হয়; যেনে, চকুবে

চালে চকুৱেদি পানী বলে। এই প্ৰভেদ বিশেষ মন কৰিব লগীয়া। চতুৰ্থী বিভক্তিত লৈ (ব্যঞ্জনান্তত অলৈ); ই পুৰণি অসমীয়াৰ 'লাগি' (কামৰূপৰ কোনো অঞ্চলত লগি) শব্দৰ বিৱৰ্ত্তনমূলক ৰূপ হ'ব পাৰে। ইয়াত সম্প্ৰদান বা অসম্প্ৰদানৰ ভাব আনিবলৈ সংস্কৃতৰ দৰে দ্বিতীয় ষিভক্তি আনি খেলি-মেলি লগোৱা অনাৱশ্যক। বিশেষ লক্ষ্য কৰিব লগা কথা, অসমীয়াত পঞ্চমী বিভক্তি নাই; ষষ্ঠীৰ লগত "পৰা" শব্দ লগাই তাৰ কাম কৰা হয়। ষষ্ঠী আৰু সপ্তমীত যথাক্ৰমে ব আৰু ত (ব্যঞ্জনান্তত অব আৰু অত) হয়। যবে যবে (তুঃ সং নবে), কথায় কথায় (তুঃ সং কথায়াম্) আদিতো সপ্তমী বিভক্তিৰ ৰূপ আছে।

অসমীয়া লিঙ্গ প্ৰকৰণ:—অসমীয়াত স্ত্ৰী প্ৰত্যয় তিনটা, ঈ, অনী বা ইনী আৰু ৱতী; যেনে, নিলাজী, কুমাৰণী, বোৱন্তী। সংস্কৃতমূলক শব্দৰ স্ত্ৰীলিঙ্গ নিশ্চয় সংস্কৃতৰ মতেই হয়; কিছুমান অসমীয়া শব্দৰ বিভিন্ন লিঙ্গত বিভিন্ন শব্দ হয়, যেনে পো-জী (বোৱাবী নহয়); শব—ভেনেজী; ভাই—ভনী, ককাই—বাই ইত্যাদি। কিছুমান শব্দত মটা (মৰদ্) আৰু মাইকী শব্দ আগত দি পুংলিঙ্গ আৰু স্ত্ৰীলিঙ্গ কৰা হয়; যেনে মটা মহ, মাইকী মহ। কিন্তু মাহুৰ বিষয়ত মটা মাইকী শব্দ দুটাৰ ব্যৱহাৰ স্কটচিসম্পন্ন নহয়। "পোহাবী" উভয় লিঙ্গ; সেইদৰে "লবা" (লবকা, লবকী) আৰু "ছোৱালী" ("নাপাইলৈ ধৰি মাৰুন্ত চৱালী"—শব্দৰদেৱ) শব্দ দুটাও মূলত উভয় লিঙ্গ আছিল বুলি বুজিব পাৰি। "লবাটো" লবাকনী; মটা লবা, মাইকী ছোৱালী (কামৰূপত ছলি, গোৱাল-পাবাত ছাৱা) আদিৰ ব্যৱহাৰ সেই কথাবে প্ৰমাণ। মুঠতে অসমীয়াত লিঙ্গৰ নিয়ম তেনে কটকটীয়া নহয়; বৰ্ত্তমান ইংৰাজী

আদিৰ প্ৰভাৱত সি আৰু টিলা হৈছে। উপাধিত তিকতাব বৰুৱানী, ফুকননী লিখা বিবল হৈ পৰিছে; তাৰ এটা কাৰণ এই উপাধিবোৰ এতিয়া অৰ্থহীন, তত্পৰি শিক্ষয়িত্ৰী কাম কৰা তিকতাক হে আজিকালিৰ মাতেৰে “মাষ্টৰী” বুলিব পাৰি, সেই কাম নিজে নকৰা ‘মাষ্টৰ’ৰ তিকতাক সেই নামেৰে মতা অৱশ্যে ভুল। সেইদৰে ‘ককাই’ ‘ভাই’ৰ বিপৰীত, লিঙ্গ ‘বো’ আৰু ‘বোৱাৰী’ নহয়; ‘বাই’ আৰু ‘ভনী’ হে। স্বৰূপতে “বগলী,” “কাউৰী,” “শিয়াল” আদি শব্দ উভয় লিঙ্গ; “বগ,” “কোৱা” আৰু “শিয়ালী” সিহঁতৰ পুং বা স্ত্ৰী লিঙ্গ নহয়, কিয়নো, ‘কা’, ‘কোৱা’ আদি স্ত্ৰীয়া শব্দ আৰু ‘পখিলী’ৰ দৰে ‘শিয়ালী’ এটা স্নেহসূচক শব্দ। দেওৰ-জা, তাতৈৰ-আটৈ, বগল-গাট, মমৰা-চেউনী, শৰ-কসৈত্ৰী আদি স্বাভাৱিক পুং আৰু স্ত্ৰীলিঙ্গ।

অনুকৰ আৰু অনুকপ শব্দাৱলী:—গাড়ীৰ ঘৰ-ঘৰ, চুৱাবৰ কেৰ কেৰ, সাপৰ ফোচ ফোচ, ফেঁচাব নিউ-নিউ, মেহুৰিৰ মিউ-মিউ, কুকুৰৰ ভুক্-ভুক্, জান-জুৰিৰ কুল্-কুল্, কাউৰীৰ কা-কা, কুলিৰ কুউ-কুউ, মলয়াৰ বিব-বিব আদি অনুকৰণক অনুকৰ শব্দ বোলে। সেইদৰে এটা শব্দৰ গঢ় বা কঠৰ অন্তৰ্ভুক্তক অনুকপ শব্দ বোলে; যেনে অকাই-পকাই, ইনাই-বিনাই আদি অনুকৰ অনুকপ; বা-বাতৰি, ভা-ভাঙৰীয়া, জা-জলপান, পো-পোৱালি আদি একশেষ অনুকপ; তেল-কুৰ, ধন-ধান, ধুন-পেচ আদি অনিয়মিত অনুকপ; আৰু গালি-শপনি, ভূত-পিশাচ, যুগি-মুক্তা আদি যুৰীয়া অনুকপ শব্দ।

উপসৰ্গৰ অৰ্থ আৰু ব্যৱহাৰ। উপসৰ্গ দুবিটা; ইহঁতৰ ধোণত ধাতুৰ মৌলিক অৰ্থ পৰিৱৰ্ত্তিত হয়; সেইবোৰৰ কেইটিমান উদাহৰণ দিয়া হল:—

- প্ৰ (অতি, উত্তম)—প্ৰগতি, প্ৰধান, প্ৰমাণ, প্ৰক্ৰিয়া ।
 পৰা (ভঙ্গ, হীন)—পৰাভয়, পৰাভৱ, পৰাক্ৰম, পৰামৰ্শ ।
 অপ (নিকৃষ্ট আদি)—অপকাৰ, অপমান, অপবাদ, অপবায় ।
 সম্ (লগ, উত্তম)—সংস্কাৰ, সংযোগ, সম্মান, সম্মেলন ।
 নি (নিশ্চয় আদি)—নিদাকণ, নিককণ, নিদান, নিখিল ।
 অৱ (হীন আদি)—অৱদান, অৱনতি, অৱমাননা, অৱধান ।
 অহু (পিছ আদি)—অহুমান, অহুপাত, অহুচৰ, অহুশীলন ।
 নিৰ (নাই, হীন)—নিৰ্গুণ, নিৰ্ণয়, নিৰ্মাণ, নিৰ্বাণ ।
 দুৰ (বেয়া, টান)—দুৰ্জয়া, দুৰ্ভেদ, দুৰ্মতি, দুৰ্ভিক্ষ ।
 বি (বিশেষ আদি)—বিনয়, বিকাশ, বিনাশ, বিপদ ।
 অধি (ঘাই আদি)—অধিকাৰ, অধিবাস, অধ্যয়ন ।
 স্ন (ভাল, উজ্জ্বল)—স্ননীতি, স্নযোগ, স্নগম, স্নলভ ।
 উৎ (ওপৰ আদি)—উদগতি, উন্নতি, উদ্ভৱ, উৎকৰ্ষ ।
 পৰি (অতিশয় আদি)—পৰিমাণ, পৰিণাম, পৰিতাপ, পৰিণয় ।
 প্ৰতি (বিকল্প আদি)—প্ৰতিদান, প্ৰতিপাল, প্ৰতিকাৰ, প্ৰতিক্ৰিয়া ।
 অপি (ওপৰ আদি)—অপিধান ।
 অভি (ঘাই আদি)—অভিমান, অভিলাস, অভিৰুচি, অভিৰূপ ।
 অতি (অধিক আদি)—অতিমানৱ, অতিক্ৰম, অতিবিস্ত ।
 উপ (ওপৰ আদি)—উপকাৰ, উপদেশ, উপকূল, উপপতি ।
 আ (পৰ্য্যন্ত আদি)—আভয়, আভীক্ষন, আভবণ, আমৰণ ।

চতুৰ্থ অধ্যায়

অসমীয়া সমাস শ্ৰেণীৰণ :—সন্ধিব দৰে সমাসো কথা চুটি কবিবৰ নিয়ম, আৰু অসমীয়াত এই বাক্য সঙ্কোচনৰ নীতি সাধাৰণতে নাই বাবেই সন্ধিব দৰে সমাসো অসমীয়াত বিৰল; কিছুমান সংস্কৃত আৰু কিছুমান অসমীয়া সমাস মাত্ৰ আমাৰ প্ৰচলিত আছে। চাৰি-পাটি, বাই-ভনী, পাত-পচলা আদি ইত্যেতৰ বন্দ; মাহ-চাউল, আম-কঠাল আদি সমাহাৰ বন্দ; আৰু ভাইহঁতে, ভনীহঁতে আদি একশেষ বন্দ; হাতঘীঘল, কটাবিনলীয়া, বদৰাই, ওপৰচকুৱা আদি সাধাৰণ বহুব্ৰীহি, আৰু চুলিয়াচুলি, কোৱাকুই আদি ব্যতিহাৰ বহুব্ৰীহি; মাস্তুলজালি, কাঠেটলিকা, গঠৈচিৰিকা, শলঠাৰি, চোৰচাং, বাটচৰা আদি সাধাৰণ কৰ্মধাৰয়; চক্ৰমুখ আদি উপমতি আৰু মুখচক্ৰ আদি ৰূপক কৰ্মধাৰয়; গুলপেৰা, দৰাবৰণ আদি দ্বিতীয়া তৎপুৰুষ; হাতখোৱা, কাণেপুনা আদি তৃতীয়া তৎপুৰুষ; প্ৰভুদত্ত, দেৱদত্ত আদি চতুৰ্থা তৎপুৰুষ; গছসৰা, লক্ষ্যব্ৰষ্ট আদি পঞ্চমী তৎপুৰুষ; গুলগালি, কলপাত আদি ষষ্ঠী তৎপুৰুষ; দিনকণা, তল-সৰা আদি সপ্তমী তৎপুৰুষ; সাতবিহু, বাৰমহলি, আদি দ্বিগু; অবতৰ, অহিত আদি ত্ৰিগু; উপবন, দুৰ্ভিক্ষ, অবতৰ, অহিত আদি অৰ্য্যসীভাব; আৰু খেচৰ, জলচৰ আদি নিত্য সমাসৰ উদাহৰণ।

অসমীয়া তদ্ধিত প্ৰত্যয় :—অসমীয়া শব্দত অসমীয়া প্ৰত্যয়যুক্ত হৈ গঠিত হোৱা শব্দই অসমীয়া তদ্ধিত; যদিও অৱশ্যে অনেক সংস্কৃত তদ্ধিত অসমীয়াত ব্যৱহৃত হয়। অসমীয়া

প্ৰত্যয় যেনে :—খেতিয়ক, বুদ্ধিয়ক আদিত আছে অৰ্থত অক্ ; বননি, আমনি, ধাননি আদিত জুৰি থকা অৰ্থত অনি ; ভাগৰি আদিত ভাবাৰ্থত অৰি ; বাপতী, নামতী আদিত অধিকাৰী অৰ্থত অতী ; আগতীয়া, শেহতীয়া আদিত উৎপত্তি অৰ্থত অতীয়া ; বন্দীয়া, নাৱতীয়া আদিত থকা অৰ্থত অদীয়া ; গাঁৱলীয়া, মিছলীয়া আদিত উৎপত্তি আৰু তৎপৰ অৰ্থত অলীয়া ; আঠুৱনীয়া আদিত ব্যাপ্তি অৰ্থত অনীয়া ; জপৰা, ভোবোৱা আদিত আছে অৰ্থত আ ; ববাই, মুনিবাই আদিত ভাস্কৰ্য্যত আই ; দুষ্টালি, বান্দৰালি (বং দুষ্টামি, বান্দৰামি) আদিত ভাৱাৰ্থত আৰু ওজালি, বেজালি আদিত ব্যৱসায় বুজাবলৈ আলি (বং আমি) ; খঙাল নোমাল আদিত আছে অৰ্থত আল ; সোণালী, জোনালী আদিত আছে অৰ্থত আলী ; সুখী, দুখী আদিত আছে অৰ্থত ঈ (সং ইন্) ; লুণীয়া, পনীয়া আদিত আছে অৰ্থত ঈয়া ; মৰমিহাল, সাহিহাল আদিত আছে অৰ্থত ইয়াল ; মগনিয়াৰ আদিত সদায় কথা অৰ্থত ইয়াৰ ; কন্দুৱা, হন্দুৱা আদিত ভাৱাৰ্থত উৰা ; হজুৱা, কাজুৱা আদিত পাৰ্গত (বা আছে) অৰ্থত উৱা ; ভিতকৱাল আদিত ভাৱাৰ্থত উৱাল ; গঢ়ুৱৈ, গছুৱৈ আদিত পাৰ্গত অৰ্থত উৱৈ ; হালোৱা, জালোৱা আদিত ব্যৱসায় বুজাবলৈ ওৱা ; কটোৱাল আদিত ব্যৱসায়, বুজাবলৈ ওৱাল ; ষাটেট আদিত ব্যৱসায় বুজাবলৈ ঐ। চলিত, সংস্কৃত তদ্ধিত প্ৰত্যয় যেনে :—কপাল, হুয়ালু আদিত আছে অৰ্থত আলু ; মহিমা, গৰিমা আদিত ভাৱাৰ্থত ইমন্ ; গৰিষ্ঠ, লঘিষ্ঠ আদিত উৎকৰ্ষ বুজাবলৈ ইষ্ঠ ; জটিল, কুটিল আদিত আছে অৰ্থত ইল ; হুঃখিত, পুলকিত আদিত আছে অৰ্থত ইত ; প্ৰিয়তৰ, প্ৰিয়তম আদিত তুলনা বুজাবলৈ তৰ আৰু তম্ ; বন্ধুত্ব, বন্ধুতা আদিত

ভার্য্যত য় আৰু তা; আছে অৰ্থত বলবান, শ্ৰীমান আদিত বতু
আৰু মতু; মূখৰ আদিত ব, শীতল আদিত ল, লোমশ আদিত শ,
প্ৰেমময় আদিত পৰিপূৰ্ণ অৰ্থত ময়ট; অপত্যাদি অৰ্থত মানৱ, দানৱ
আদিত য়; জ্ঞানকী আদিত ক্ষি; জামদগ্ন্যা, আদিত য়া; কৌন্তেয়
আদিত ক্ষেয়, আৰু নাৰায়ণ আদিত য়ায়ন; (ভার্য্যত য়, যেনে :—
বন্ধু-বান্ধৱ, শিশু-শৈশৱ, বিয়ু-বৈয়ৱ, বিধি-বৈধ; য়া, যেনে :—ধীৰ-
ধৈৰ্য্য, বন-বনু); শাৰীৰিক, মানসিক আদিত সম্পৰ্ক অৰ্থত ক্ষিক।

অসমীয়া কৃৎ প্রত্যয় :—খানন, শোৱন আদিত ভাৱ বাচ্যত
অন; বান্ধনা, বিছনা, খুন্দনা আদিত অনা; জিৱনি, বুজনি আদিত
অনি; জ্ঞাননী, বুলনী আদিত অনী; খজুৱতি আদিত অতি;
বোৱতী (মাটি) আদিত অতী; দেৱবী (দি ধাতু) আদিত নিয়োজন
অৰ্থত অবী; খানবীয়া (খাটোৱা) আদিত অতিশয় অৰ্থত অবীয়া;
খোৱা, লোৱা আদিত আ; যুজাক, লিখাক আদিত পাৰ্গত অৰ্থত
আক; শেহতীয়া, আগতীয়া আদিত অতীয়া; সাঁচনীয়া, জীৱনীয়া
আদিত অনীয়া; মৰি-কলং, উঠি-বজা আদিত ই; কহবা, কন্দুবা
আদিত উবা; পুং আৰু স্ত্ৰী লিঙ্গত যথাক্ৰমে ঠতা আৰু অতী
আদি অসমীয়া প্রত্যয়। অসমীয়াত ব্যৱহৃত সাংস্কৃত যেনে :—উচিত
অৰ্থত কৰ্তব্য, গন্তব্য আদিত ওব্য; স্বৰ্গীয়, দৰ্শনীয় আদিত অনীয়;
দেয়, পেয় আদিত যৎ; কাৰ্য্য, ধাৰ্য্য আদিত গ্যৎ; শিষ্য আদিত
ক্যপ; আছে অৰ্থত চলৎ, জলৎ আদিত শত্; বৰ্তমান, বিদ্যমান
আদিত শান্; শাস্ত, ক্লান্ত আদিত ক্ত; গতি, মতি আদিত ক্তি;
বক্তা, ভোক্তা আদিত ত্বন; পাঠক, নামক আদিত ক্; ঘোহী,
হাঘী আদিত নিন্; ভাবুক, কামুক আদিত ঞ্ক্; ভিক্ষু, পিপাসু
আদিত উ; ভীক, শক্ৰ আদিত ক্ৰ; বোগ, শোক আদিত যঞ;
জয়, ভয় আদিত অল্; বহু, স্বপ্ন আদিত ন।

অসমীয়া উপশব্দ:—এজন ডেকা, এজনী গাভৰু, এজনী গোসাঁই বা গোসানী; কিন্তু ডেকাজন, গাভৰুজনী, গোসাঁইজনী বা গোসানীজনী; সেইদৰে লৰাটো, কিন্তু আদৰত লৰাটি, ছোৱালীটো; কুৰিটা, কুৰিটি; খোৱাটো, খোৱাটি; লৰাকণ, ছোৱালীকণ বা লৰাকণি, ছোৱালীকণী; চেনিফেৰা-চেনিফেৰি, লৰাফেৰা-লৰাফেৰি, ছোৱালীফেৰা-ছোৱালীফেৰী; শলিডাল-শলিডালি, চেলেংখন-চেলেংখনি বটিয়াগছ-বটিয়াগছি, বঠাপাট-বঠাপাটি; চিৰিচটা-চিৰিচটি; অনাদৰত মাহুহডাল, লৰাপাট; পাতখিলা-পাতখিলি, মাহুহগৰাকী, বৈণীগৰাকী। সেইদৰেই বহুবচন বুজাবলৈ, যেনে গৰুবোৰ, ছাত্ৰবিলাক, শিক্ষকসকল, পানীখিনি, লৰাইত, গৰখীয়ামখা। এনে জন, কণ, ফেৰা আদি আক বোৰ, বিলাক, সকল আদি খণ্ড শব্দবোৰক উপশব্দ বুলিব পাৰি।

অসমীয়া বাক্যবিন্যাস:—“অকলে তালৈ যাব পাৰি”; “দ্বিতীয়াতে জোন দেখি” আদিত ‘পাৰি’ ‘দেখি’ কৰ্ত্তাহীন ক্ৰিয়া। তেওঁ খাই-বৈ শুনে; ‘খাই-বৈ’ আদি বাক্য শেষ বুজোৱাবোৰ ‘সিদ্ধা ক্ৰিয়া’ আৰু ‘শুনে’ আদি বাক্য শেষ বুজোৱাবোৰ ‘সাধা ক্ৰিয়া’। ‘বেলি মাৰ গলে আমি ওলাম’, ইয়াত ‘মাৰ গলে’ সিদ্ধা ক্ৰিয়াৰ কৰ্ত্তা “বেলি” “কেৱলীয়া” কৰ্ত্তা। ‘তই যাব’, ‘তুমি যোৱা’ এইদৰে অনাদৰ বা আদৰ অহুসৰি দ্বিতীয় পুংস্বত বিভিন্ন বচনত “অহুস্তা”ৰ (আদেশ বা অহুবোধ বুজোৱা ক্ৰিয়াৰ) দুই ৰূপ। খা-খুৱা, গা-গোৱা, শো-শুৱা; এইদৰে আনক পাঁচি কৰোৱা বুজাবলৈ মূল খাত্ত বিভিন্ন প্ৰত্যয় যুক্ত হৈ যি নতুন ক্ৰিয়া হয়, সি নিজন্ত বা “পাচনী ক্ৰিয়া”। কিল-কিলা, ডাবি-ডবিয়া, কান্দ-কন্দুৱা, এইদৰে নাম বা শব্দত আ, ইয়া, উৱা আদি প্ৰত্যয় যোগ কৰিলে যি খাত্ত হয়, সি “নাম-খাত্ত।”

পঞ্চম অধ্যায়

অসমীয়া নঙাৰ্থক ক্ৰিয়া:—মূল ক্ৰিয়াৰ আদি আখৰত যি স্বৰ যুক্ত হয়, নহয় বুজাবলৈ তাৰ আগত 'ন'ত সেই স্বৰকে যুক্ত কৰি নঙাৰ্থক ক্ৰিয়া গঠিত হয়; যেনে, কৰ্ত্ত-নকৰ্ত্ত, যায়-নাযায়, দিব-নিদিব, ফুৰা-নফুৰা, দেখে-নেদেখে, সোধা-নোসোধা। কিন্তু হৈ—নহৈ নহয়; কিয়নো হৈ—হই; গতিকে নহই বা নহৈ। পিছে অসমীয়া উচ্চাৰণ বীজিত সাধাৰণতে শব্দৰ আদিত দুটা আকাৰ থাকিলে তাৰ প্ৰথমটো অকাৰ বা একাৰ হয়; যেনে, বাজা—বজা, তাৰা—তৰা, মালা—মলা; আৰু আধা—এধা, আলাহ—এলাহ হয়; সেই মতেই নাযায়, নাধায় আদি নটক বা নিলিখি বহুতে নেযায়, নেধায় আদি কয় বা লিখে। বহুতে এইমতে সবহু কি, গাধা—মেধা, বাধা—বেধা, কাছাৰি—কেছাৰি, নাৰায়ণ—নেৰায়ণ আদি গ্রাম্য-দেবো সমর্থন কৰিব খোজে; কিন্তু এনে ব্যতিক্ৰম বা ব্যভিচাৰৰ এটা সীমা থকা নিতান্ত উচিত।

গত-বহুত সাধাৰণ ভ্ৰম

অন্ত	স্ত
বামায়ন, বসায়ন	বামায়ণ, বসায়ন
পুত্ৰ, স্ত্ৰ	পুণ্য, শূত্ৰ
স্বপ্ত, স্বম	স্বপ্ত, স্বম
দুৰ্ণাম, নিপুন	দুৰ্ণাম (দুঃ+নাম), নিপুণ

অন্তধ

চিহ্ন, আহ্নিক
কল্যাণ, বানিজ্য
তুৰ্পন্থা, আহুযজিক
শোণিত, অভিষেক

শুধ

চিহ্ন, আহ্নিক
কল্যাণ, বাণিজ্য
তুৰ্পৰ্ণথা, আহুযজিক
শোণিত, অভিষেক

সন্ধি-লক্ষ্য আদিত ভ্রম

তথ্যপিও

তথ্যপি (তথা + অপি, অপি - ও)

ভষ্ম, পুষ্প

ভষ্ম, পুষ্প

মূহূৰ্ত, প্রত্যুস

মূহূৰ্ত, প্রত্যুস (প্রতি - উষ বা উষ + অ (ক))

গোপিনী, অধিনী

গোপী, অধীন

নীৰোগী, নিৰপবোধী

নীৰোগ, নিৰপবোধ (বহুব্রীহি ; ইন্ নহয়)

নিবাশা, নিৰ্ধনী

নিবাশ, নিৰ্ধন (নিঃ আশা বা ধন ঘাব)

সুগন্ধী

সুগন্ধ, সুগন্ধি (বহুব্রীহি ; ইন্ নহয়)

সমজ্জিত

সমজ্জ, লজ্জিত

ভজিত প্রত্যয়ভ ভ্রম

পৈত্ৰিক

পৈতৃক

পিতৃ + ক (কণ)

ঐক্যতা বা দাবিলতা

ঐক্য, একতা, দাবিলতা, দাবিলতা

বাহ্নিক

বাহ্ন

বহ্নিস + য

বাজনীতিক

বাজনীতিক

বাজনীতি + -ক (কণ)

উৎকৰ্ষতা

উৎকৰ্ষ, উৎকৃষ্টতা

দুৰাব প্রত্যয় যুক্ত নহয়

ଅନ୍ତର୍ଥ	ଉପ	ମନ୍ତବ୍ୟ
ସାବନୀୟ	ସାବନୀୟ	ସାବନ୍ + ଈନ୍
ହାସିବ, ନାସିବ	ହାସିବ, ନାସିବ	ହାସିନ୍ + ଓ, ନାସିନ୍ + ଓ
ଭସିବୁତ, ଦ୍ରବିବୁତ	ଭସିବୁତ, ଦ୍ରବିବୁତ	ଭସ୍, ଦ୍ରବ + ଜି (ଚି) - ଭୁତ
ବାଲ୍ମିକୀ, ନାଶବଧୀ	ବାଲ୍ମିକୀ, ନାଶବଧୀ	ବାଲ୍ମିକ, ନାଶବଧ + ଈ (ଫି)
ସନ୍ତତା	ସନ୍ତା (ସାଧୁତା)	ସନ୍ + ତା, ସାଧୁ + ତା
ଦ୍ୱିବାସିକ	ଦ୍ୱିବାସିକ	ବୁଦ୍ଧି ଉତ୍ତମ ଶକ୍ତ ନହୁ
ଭାଗୀବଧୀ	ଭାଗୀବଧୀ	ଭାଗୀବଧ + ଅ (ଫ) + ଈ
ବାହୁଲାତା	ବାହୁଲାତା, ବାହୁଲା	
ବାସିକୃତ, ଲସ୍ତବ୍ଧ	ବାସିକୃତ, ଲସ୍ତବ୍ଧ	
ସମିଚିନ	ସମୀଚୀନ	ସମ୍ - ଅଞ୍ଜ (ଗତି) + ଈନ୍ ; ସମ୍ - ସମୀ

କୃତ୍ୱ ପ୍ରତ୍ୟୟତ ଭ୍ରମ

ନୋଷଣୀୟ	ନୃଷଣୀୟ, ନୃଷ୍ଟ	ନୃଷ୍ଟ + ଅନୀୟ
ନିନ୍ଦୁକ	ନିନ୍ଦକ	ନିନ୍ଦ + -ଅକ୍ (ଶକ୍)
ବିକିର୍ଣ୍ଣ	ବିକିର୍ଣ୍ଣ	ବି - କ୍ + ତ (ଶକ୍)
ଧବଂସ	ଧବଂସ	ଧବଂସ + ଅ (ଅନ୍)
ମାନ୍ତନା	ମାନ୍ତନା	ମାନ୍ତ + -ଅନ୍ (ଅନଟ) + ଆ (ଶ୍ରୀ)
ଗ୍ରହୀତା	ଗ୍ରହୀତା	ଗ୍ରହ (ଗ୍ରହଣ କର) + -ତ୍ (ତନ୍)
ହଜିତ	ହଜ୍ଜିତ	ହଜ୍ଜ + -ତ (ଶକ୍)
ପରିତାପ	ପରିତାପ	ପରି - ତାପ୍ + ଧ୍ୟା (କର୍ମବାଚ୍ୟ)
ବିଦ୍ୱାନ	ବିଦ୍ୱାନ	ବିଦ୍ - ଶତ୍ରୁ ଠାହିତ କ୍ଷୁ (ସମ୍)
ଆକାଞ୍ଛା	ଆକାଞ୍ଛା	ଆ - କାଞ୍ଛ + ଅ, (ଶ୍ରୀ) - ଆ
ମୁଖନ୍ତ	ମୁଖନ୍ତ	ମୁଖ - ହା + -ଅ (କ) କର୍ତ୍ତ୍ୱବାଚ୍ୟ

অস্তধ	তথ	মন্তব্য
বিকীৰণ	বিকিৰণ	বি—ক্ + অন (অনট) ভাববাচ্য
উদ্বীৰণ	উদ্ভিৰণ	উৎ—গ্ + অন (অনট)
সিঞ্চিত	সিক্ত	সিচ্ + ত (ক্ত)
উচ্ছন্ন	উৎসন্ন	উৎ—সদ্ + ত (ক্ত)
জাগৰুক	জাগৰুক	জাগ্ + ঔক কৰ্তৃবাচ্য
ঋণগ্রস্ত	ঋণগ্রস্ত	ঋণ—গ্রস্ + ত (ক্ত)
সম্মত, সম্মান	সম্মত, সম্মান	সম্ + মত, সম্ + মান
নিবস, নিবস	নীবস, নীবস	নিঃ + বস, নিঃ + বস
উজ্জল, উচ্ছাস	উজ্জল, উচ্ছাস	উৎ + জল, উৎ + খাস
মনযোগ, পুনৰাভিনয়	মনোযোগ, পুনৰাভিনয়	মনঃ + যোগ, পুনঃ + অভিনয়
সম্মিলন	সম্মেলন	সম্—মিল্ + অন (অনট)
ইতিপূৰ্বে, ইতিমধ্যে	ইতঃপূৰ্বে, ইতিমধ্যে	ইতঃ + মধ্যে
যতাপি, অতাপি	যতাপি, অতাপি	যদি + অপি, অত্ + অপি

ষষ্ঠ অধ্যায়

অসমীয়া শব্দ-বিভাগ :—অসমীয়া ভাষাৰ শব্দাৱলী মূলতঃ তিনি শ্ৰেণীত ভগোৱা হয়। তৎসম, তন্ত্ৰ আৰু দেশজ। নক্ষত্ৰ, সূৰ্য্য, চন্দ্ৰ, আদি যিবোৰ শব্দ সংস্কৃতৰ দৰে অধিকৃতভাৱে আছে সেইবোৰকে তৎসম বোলা হয়। গাই (সং গাভী), আন্ধাৰ (সং অন্ধকাৰ), বিহলঙনী (সং বিহলজ্বনী), আদি যিবোৰ শব্দ

সংস্কৃতৰ পৰা বিকৃত হৈছে সেইবোৰক তন্ত্ৰ বা অৰ্দ্ধ-তৎসম বোলা হয়। জকাই, খালৈ আদি যিবোৰ অসমীয়া শব্দৰ সংস্কৃতৰ লগত সম্পৰ্ক নেদেখি, সেইবোৰক দেশজ অৰ্থাৎ পূৰ্ব-সংস্কৃত বা উত্তৰ-সংস্কৃত কোনো স্থানীয় ভাষাৰ পৰা ওলোৱা বুলি ধৰা হয়।

এইবোৰৰ বাহিৰে বুৰঞ্জীয়ে ঢুকি পোৱা কালত বিভিন্ন জাতিৰ সংস্পৰ্শৰ ফলত বিভিন্ন ভাষাৰ পৰা অহা শব্দাৱলীক বিদেশী বোলা হয়। যেনে—(১) ফাৰ্ছি :—বন্দুক, বাকদ, খাজনা, চিহাব, কিতাব, আইন, উকীল, চৰকাৰ, হাকিম, ভকুম, খবৰ, দোকান, গৰম, চাকৰ, আদি; (২) ফিৰাঙ্গী বা পৰ্তুগীজ :—বালতি, বটল, বুটাম, চাবি, আনাৰছ, গিৰ্জা, যীশু, আলকতৰা, আলপিন, আলমাৰি, কেৰাগী আদি; (৩) ফৰাছী আৰু ওলণ্ডা :—হৰ্টন, কইতন, ইফ্ৰাম, ক্ৰপ আদি; (৪) ইংৰাজী :—স্কুল, বেঞ্চ, আপিছ, আপিল আদি।

অসমীয়া শব্দ-গঠন :—গঠনমতে শব্দ দুভাগ—মৌলিক আৰু সাধিত। গছ, আম আদি যিবোৰ শব্দ অসমীয়া প্ৰকৃতি প্ৰত্যয় অল্পসাবে ফঁহিয়াব নোৱাৰি, সেইবোৰেই মৌলিক। সাধিত আকৌ দুবিধ :—ভাত-পানী, ঘৰ-বাৰী আদি দুই বা তদধিক শব্দৰ যোগত হোৱা সমাসযুক্ত; আৰু ধৰ্ম (ধৃ + মন্), বৈষ্ণৱ (বিষ্ণু + ঞ) আদি ক্ৰম বা ভক্তি যোগে হোৱা প্ৰত্যয়-নিষ্পন্ন শব্দ। অৰ্থমতে আকৌ শব্দ তিনি প্ৰকাৰ :—কট, যৌগিক, যোগাকট। 'হস্তী' শব্দই যেনেকৈ প্ৰকৃতি-প্ৰত্যয়গত অৰ্থ (যাৰ হাত আছে) বুজাই কেৱল পদবিশেষ বুজায়, তেনেকুৱা শব্দক কট বোলে। 'দেখুৱাতী' (যি জনীয়ে দেখুৱায়), এনেদৰে যিবোৰ শব্দক প্ৰকৃতি-প্ৰত্যয় মতে অৰ্থ বুজায়, সেইবোৰ যৌগিক। 'জলধ' আদি যিবোৰ শব্দই প্ৰকৃতি-প্ৰত্যয়গত অৰ্থৰ উপৰিও তাৰ ভিতৰৰ কোনো বিশেষ অৰ্থ বুজায় সেয়ে যোগাকট।

অসমীয়া শব্দ-যোজনা :—কোনো কোনো শব্দৰ আগত বা পাছত আন শব্দ লগ লাগি বিশেষ নতুন শব্দ হয়। (ক) আগত লগ লগা, যেনে :—পূৰ্ব—ভূতপূৰ্ব, অতীতপূৰ্ব; দান—প্ৰাণদান, কৰ্মাদান; বৃত্তি—মনোবৃত্তি, চৌৰ্যবৃত্তি; যাত্ৰা—শোভাযাত্ৰা, জীৱনযাত্ৰা; গ্ৰাহী—মনোগ্ৰাহী, হৃদয়গ্ৰাহী, সাধন—হিতসাধন, তৃপ্তিসাধন; ভক্তি—দেশ-ভক্তি, গুৰুভক্তি; মণ্ডল—মুখমণ্ডল, নভোমণ্ডল; গোচৰ—কৰ্মগোচৰ, দৃষ্টিগোচৰ; মনা—ক্ষুদ্ৰমনা, সঙ্কীৰ্ণমনা; যুদ্ধ—বাক্যুদ্ধ, ধৰ্ম্মযুদ্ধ ইত্যাদি (খ) পিছত লগ লগা—যেনে :—প্ৰিয়—প্ৰিয়বান্ধী, প্ৰিয়বৰ্ণন; বাজ—বাজলক্ষ্মী, বাজপথ; সত্য—সত্যব্ৰত, সত্যপৰায়ণ; আত্ম—আত্মপ্ৰসাদ, আত্মসমৰ্পণ; ধৰ্ম্ম—ধৰ্ম্মপত্নী, ধৰ্ম্মভীক; কৃত—কৃতবিজ্ঞ, কৃতকাৰী; লোক—লোকালয়, লোকাপবাদ; যথা—যথাবিধি, যথোচিত; প্ৰাণ—প্ৰাণাধিক, প্ৰাণাসক্ত। (গ) শ্ৰেষ্ঠব্যঞ্জক, যেনে :—কৰ্মাবদ্ব, পুৰুষসিংহ, কুলতিলক। (ঘ) হীনত্বসূচক, যেনে :—নবপুত্ৰ, কুলাসৰ। (ঙ) বহুত্ববোধক, যেনে :—ছাত্ৰবৃন্দ, দ্বীপপুঞ্জ, মেঘমালা, পৰ্বতশ্ৰেণী, তেজোবাণি, বহুবাহি, বিষয়সমূহ, ক্ৰিয়াকলাপ, সৈন্তদল, কবিকুল।

খণ্ডবাক্য আৰু জতুৱা ঠাঁচ :—জগতৰ সকলো ভাৱৰ দৰে অসমীয়াতো ভাব-প্ৰকাশৰ একোটা সহজ গঢ় আছে; সেই গঢ়ত শব্দকেইটাৰ ওটীয়া সাধাৰণ অৰ্থ নহৈ সুকীয়া সমূহীয়া অৰ্থ হয়, আৰু সেই শব্দকেইটাৰ ওচৰত তাৰ প্ৰতিশব্দ দিলেও সেই অৰ্থ নাথাকে। 'খৰি দিয়া'ৰ জতুৱা অসমীয়া অৰ্থ 'শৰ গোৰা'; কিন্তু 'খৰি যোগোৱা' বুলিলে তাৰ সেই অৰ্থ নহয়; বা 'চকু মুদা'ৰ জতুৱা অৰ্থ 'মুত্ৰা হোৱা'; কিন্তু 'চকু জপোৱা' বুলিলে সেই অৰ্থ নহয়। সেই কাৰণে এই জতুৱা খণ্ডবাক্যবোৰ বিশেষ সাৱধানৰে শিকি ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে; কেনে—কপাল ফুলা (সৌভাগ্য হোৱা);

কপাল ফুটা (দুৰ্ভাগ্য হোৱা); কাণ পাত বা কাণ দে (মন দি শুনি);
 কাণ কৰ (মন দে); কান-সমনীয়া (এজনৰ কাকৰ সমান, শ্ৰীয়
 সমান ওখ); কানে-কানষাৰিয়ে (কাক আৰু কাক্ষমাৰিৰ মাজত,
 কথমপি); গা কৰ (উন্নতি কৰ); গা ধৰ (শক্ত হ); গা উঠ
 (উৎসাহ বাঢ়); গা ঘেলা (ধুনমাৰি ফুৰ); ঘৰ পাত (বিয়া কৰ);
 ঘৰ ডাঙ (ঘৰত বিবাদ লগা); ঘৰ ল (ন ঘৰত থাকিবলৈ ল); চকু
 দে (সান্নিধ্য ল); চকু মুদ (ঘৰ); চকু ফুৰা (ওপৰে ওপৰে চা); মন
 কৰ (সান্নিধ্য ল); মন দে (মনোযোগ দে); মন যা (ইচ্ছা হ);
 মন মেল (ইচ্ছা কৰ), মন বান্ধ (দৃঢ় সংকল্প কৰ); মন বহ (ভাল
 পাবলৈ ধৰ); মুখ লাগ (থকুৱা মাহুছে চোৱা বাবে খোৱা বস্তু জীণ
 নাযা); মুখ মাৰ (লগা বস্তু দি আৰু নিবিচৰা কৰ); মুখ সলা
 (খোৱা বস্তু সলনি কৰ); মূৰ মাৰ (স্কল নোহোৱা কৰ); মূৰ ধা
 (অনিষ্ট কৰ); মূৰ ঘূমা (বিশেষ চিন্তা কৰ); হাত দে (কৰিবলৈ
 ধৰ); হাত কৰ (নিজ হাতলৈ আন); হাত লৰ (চোৰ স্বভাৱৰ); বাট চা
 (অপেক্ষা কৰ); বাট কুৰি বা (বহুত বাট বুল); হাড় পেলা,
 আয়ুসন্ত চাউল নোহোৱা হ (মৰ); বিধি-পথাৰি কৰ (অগা-ভেটা
 কৰ); চাহ-এৰা দে (ভ্যাগ কৰ); টুপাই বুৰ মাৰ (ফাকি দে);
 ন দি ক (ডাঠি ক); পেটে-ভাতে খা (কোনোমতে জীৱন ধাৰণ
 কৰ); ভাতে-ডবালে খা (নাটনি নোহোৱাকৈ খাই-বৈ থাক); জুলুকি
 জুলুকিকৈ শিকা (ঘনাই কষ্ট দে); নাকনি-কাণনি কৰ (সময় যান্তনা দে);
 খাই পাত ফাল (অশলাগী হ); মুখৰ ছাই-মাটি গুচা (শৰাধ-বিধি কৰ)।

অশুদ্ধ বাক্যৰ শুধৰণি

অশুদ্ধ

শুদ্ধ

সি যি কি নহওক, মই যাম।—সি যি হওক, মই যাম।

যেই কোনো মাহুছে এইটো জানে।—যেই সেই মাহুছে এইটো জানে।

তাৰ মাঠকীৰ অনুখ হৈছে।—তাৰ তিকতাৰ অনুখ হৈছে।

বাৰটা বজাত সভা বহিব।—বাৰ বজাত সভা বহিব।

তোমাৰ ঘৰত ভালতো?—তোমাৰ ঘৰত ভাল নে?

মই সময় কৰিব নোৱাৰো।—মই সময় উলিয়াব নোৱাৰো।

তেওঁ কলে যে তাই নাই।—তেওঁ কলে বোলে তাই নাই।

তালৈ গাড়ীৰে যোৱা যায়।—তালৈ গাড়ীৰে যাওঁ পাৰি।

ইয়াত ভাল চাহ পোৱা যায়।—ইয়াত ভাল চাহ পোৱা হয়।

সেইটো লোপ হল।—সেইটো লোপ পালে (লুপ্ত হল)।

তেওঁ আৰোগ্য হল।—তেওঁ আৰোগ্য লভিলে [নীৰোগ হল]।

মই সন্তোষ হলো।—মই সন্তোষ পালো [সন্তুষ্ট হওঁ]।

হৰ পৰাজয় হল।—হৰৰ পৰাজয় হল [হৰ পৰাজিত হল]।

ই প্ৰমাণ হ'ব।—ই প্ৰমাণিত হ'ব [ইয়াৰ প্ৰমাণ হ'ব]।

এই নাটক অভিনয় হ'ব।—এই নাটক অভিনীত হ'ব।

মৰমৰ ছাত্ৰবৃন্দ সকল।—মৰমৰ ছাত্ৰবৃন্দ [ছাত্ৰসকল]।

উপস্থিত বাইজসকল।—উপস্থিত বাইজ [সমজুৰাসকল]।

মই ভাত খাব যাওঁ।—মই ভাত খাবলৈ যাওঁ। (তুমথৈ লৈ)

তুমি যাবলৈ নোৱাৰা।—তুমি যাব নোৱাৰা। (তুমথৈ নোহোৱা)

তুমি জানা, সৱে জানা কথা।—তুমি জানা, সৱে জনা কথা,

তেওঁ ঘৰ পায় ভাত খাই। তেওঁ ঘৰ পাই ভাত খায় (সিদ্ধা-সাধ্যা)

ভঙা ছিঙা ঘৰতো, —ভগা-ছিগা ঘৰটো;

কোনে ভাগিলে-ছিগিলে।—কোনে ভাঙিলে-ছিঙিলে।

তেওঁ ওমলিছে, উমলা ভাল।—তেওঁ উমলিছে, ওমলা ভাল।

প্ৰতিযোগিৰ হে প্ৰতিযোগীতা।—প্ৰতিযোগীৰ হে প্ৰতিযোগিতা।

নাগৰ তলত বিষ নাগ।—নাইৰ (নাভিৰ) তলত বিষ নাই (নাভি)।

গাওঁ ভাল, গাওঁত নাম গাঁও। —গাঁও ভাল, গাঁওত নাম গাওঁ।
লিখকব লেখাব চানেকী নে চিনাকী। —লেখকব লিখাব চানেকি নে
“ফাঙ্কনে গগনে ফেনে পঞ্চমিচ্ছন্তি বর্ববাঃ”। [চিনাকি ?
ফাণ্ডণ, গগণ, কেন্ড কোন ন? —ফাণ্ডন, গগন, কেন্ড কোন ন?

একার্থক শব্দমালা

জোন :—চন্দ্র, চন্দ্রমা, সূ্যাকব, সূ্যাস্ত, সোম, শশী, শশধব,
শশাঙ্ক, ইন্দু; বেলি :—বৰি, দিবাকব, সূ্য্য, অকণ, অর্ক, আদিত্য,
ভাস্ক, ভাস্কব, তপন, দিনমণি, দিননাথ, মার্গণ্ড, অশ্বমালী, মবিচীমালী,
মিহিব, সবিতা; বাতি :—নিশা, বজনী, ঃষামিনী, বিভাববী;
পৃথিবী :—ধবা, ধবিকী, ধবণী, ভূ, মহী, ক্ষিতি, অরনী, মেঘিনী,
বসুধা, বসুন্ধবা, বসুমতী; সাগব :—সমুদ্র, জলধি, বাবিধি, সিদ্ধ,
পাবাবাব; বডাছ :—বায়ু, সমীবণ, অনিল, পরন, মলয়া; জুই :—
অগ্নি, অনল, হতাশন, বহ্নি; ভিকতা :—জী, নাবী, বমণী, ললনা,
অবনা, বণিতা; বজা :—নৃপ, নৃপতি, নবপতি, ভূপতি, ভূপাল,
মহীপাল, মহীপতি; পানী :—জল, মলিল; আকাশ :—গগন,
নভোমণ্ডল; পর্বত :—গিবি, ভূধব; চবাই :—পথী, বিহগ,
বিহঙ্গ, বিহঙ্গম; চকু :—নয়ন, নেত্র, লোচন।

সদৃশার্থক শব্দমালা

মুনি—মৌনব্রতী; ঋষি—সত্যব্রতী। ভ্রম—অসতর্কতামূলক; প্রমাদ—
অজ্ঞতাব্রতনিত। বজা—শাসক; সম্রাট—বজাব বজা। বীতি—প্রথা;
নীতি—নিয়ম। সেৱা—তৃপ্তিবর্ধক; শুশ্রূষা—কষ্ট-নিবারণার্থক।
অহঙ্কার—গর্ব; অভিমান—ঠেহ। উপকবণ—সজুলি; উপাদান—
নির্মাণব পদার্থ। নমস্কার—নম্রতাসূচক; প্রণাম—ব্রহ্মাজ্ঞাপক।
প্রণয়—মিল; প্রেম—গভীর প্রীতি। ব্রহ্মা—সম্মান; ভক্তি—প্রেম।

কণিষ্ঠ—কোষ্ঠ	অভিজ্ঞ—অনভিজ্ঞ
কুক—কুৰু	হৰ্ষ—বিষাদ
কোষ—বিজোষ	আহা—অনাহা
কুহ—মহৎ	সক—সব
কুংসিত—কুন্দব	আয়—ব্যয়
কয়—বৃদ্ধি	ইচ্ছা—অনিচ্ছা
গণিষ্ঠ—গণিষ্ঠ	শ্রায়—অশ্রায়
গুক—লঘু	পাপ—পুণ্য
দ—বায়	নিয়মিত—অনিয়মিত
গ্রহণ—বর্জন	অর্থ—অনর্থ
ঘন—সেবেড়া	যুদ্ধ—শান্তি
উপকাৰ—অপকাৰ	সং—অসং
চকল—গহীন	জয়—পৰাজয়
এরা—দৈ	স্বযোগ—স্বর্যোগ
চোৰ—সাধু	মান—অপমান
জন্ম—মৃত্যু	কৃতজ্ঞ—কৃতঘ্ন, অকৃতজ্ঞ
সচা—মিছা	যোগ—বিযোগ
জড়—চেতন	যশ—অপযশ
সো—বাঁও	লাভ—হানি
জীৱন—মৰণ	অনুবাগ—বিবাগ
ডেকা—বুঢ়া	সম্পদ—আপদ
জয়—পৰাজয়	উদগতি—অধোগতি
তিবস্তাব—পূৰ্বস্তাব	সবস—নীৰস
অনুকূল—প্রতিকূল	আকর্ষণ—বিকর্ষণ
উন্নতি—অৱনতি	বুঢ়া—টুটা

সম-উচ্চারণমূলক শব্দমালা

- অঁকা—অঙ্কন কৰা। অকা—এক পৰ্বতীয়া জাতি।
 অঁটা—জোৰা মৰা। অঁতা—পৰিষ্কাৰ কৰা।
 অটল—অলব-অচৰ। অতল—গভীৰ, ঘ।
 আঁচল—আগভাগ। আচল—অস্থবিধা। আহল—প্রকৃত।
 আঁট—টানি বান্ধ। আট—জোৰা মৰ। আঁত—সূতাৰ মূৰ; পেটৰ নাড়ী
 আচাব—বীতি; কচিকৰ খাণ্ড। আছাব—জোকাৰ মাৰ।
 আঁজলি—অঞ্জলি। আঁজলী—নিৰ্দোষ তিক্ততা।
 কটায়া—চুটি-চাপৰ। কতীয়া—কাতি মাহত হোৱা।
 কঁঠা—নিহালি। কঠা—মাটি বা ধানৰ জোখ। কথা—বাক্য।
 বণা—অঙ্ক; কণিকা। কনা—কছা, আঁটি।
 কঁলা—আঁছাব বৰণৰ। কলা—কাণেৰে হুণ্ডনা।
 কলি—যুগ বিশেষ, হুফুলা ফুল। কলী—কলা বৰণৰ স্ত্ৰী।
 কাঁচ—ধাতু বিশেষ। কাছ—প্রাণী বিশেষ (সং কচ্ছপ)।
 কাটি—ছেদ কৰি। কাতি—মাস বিশেষ; এচলীয়া।
 কাণ—স্তনা বন্ধ [সং কৰ্ণ]। কান—কাছ [সং কৃষ্ণ]।
 কাঁব—পৰিষ্কাৰ কৰ। কাঁড়—ধনুৰ শৰ।
 কাঁহ—বাং-তাম মিহলি ধাতু। কাহ—বোগ বিশেষ।
 কীবীটি—মুহুট। কীবিত্তি [পছ]—কীৰ্ত্তি, বশ।
 কুট—বতি; দাঁতেৰে কাট। কুট—লগনীয়া, লগোৱা লোক।
 কুল—জাতি। কুল—নৈ বা সাগৰৰ পাৰ।
 কেবাহি—কটাক্ষ দৃষ্টি। কেবাহী—লোহাৰ বন্ধন পাছ।
 খাট—সাধাৰণ পালেং [খট্ট], ভ্রম কৰ। খাত—খেত, ক্ষেত্ৰ, পাম।

- গড়—জন্তু বিশেষ। গড়—কোঠ। গঢ়—আকৃতি।
 গাঁবি—অবয়ব। গাড়ী—চক্ৰবি লগা বাহন।
 গিৰি—পৰ্বত। গিৰী—গৃহস্থ।
 গুড়—খাত্ত বিশেষ। গুঢ়—গুপ্ত।
 গুড়ি—চূৰ্ণ। গুৰি—ওচৰ।
 ঘাট—পানী অনা বাট; পৰাস্ত হ। ঘাত—বাণ্যৰ ছেঙ।
 চ'ত—মাসবিশেষ। চট—বালিৰ গড়া।
 চল—গতি কৰ; সুবিধা। ছল—প্ৰবঞ্চনা বা ঠগ কৰ।
 চা—মনকৰ, দেখ। ছা—খেবেবে ঢাক। ছাঁ—ছাঁয়া।
 চাই—দেখি। ছাই—ভস্ম।
 চাল—ঘৰৰ ওপৰৰ ফাল। ছাল—গছৰ বা জন্তুৰ গাৰ ঢাকনি।
 চুটি—চাপৰ; ঘোৰাৰ লৰ। ছুটী—অস্ত্রসৰ।
 চুৰি—অপহৰণ। ছুৰী—সৰু কটাৰি।
 চোৱা—দেখা। ছোৱা—স্পৰ্শ কৰা।
 জ্ব—মৰহা। জয়—জিত।
 জহ (সং দহ)—ঘাম। যহ (সং যশঃ)—গপ।
 জান—জুৰি। যান—বাহন।
 জিত—জিক। জীণ—‘হজম’। জীন—ঘোৰাৰ গাদী।
 জিবণি—জিবোৱা। জুবণি—খাত্তবিশেষ।
 জুতি—কটি, চল। যুটি—সাঙুৰি। যুতি—ফুলবিশেষ।
 টকা—গাৰ অংশ বিশেষ। টকা—ব্যাখ্যা।
 ঠব—লবচৰ নোহোৱা। থব—দোৱা খানৰ পাঁচ মুঠি।
 ঠান—গঢ়। থান—খৰ্খঠাই, সজ্জ।
 ডব—ভয়। দব—বেচ।

টবা—ভাঙৰ টাৰি। থবা—পৃথিৱী।

টল—কাতি, জাক। থল [সং থলল]—বগা, বাঢ়নি পানী।

তলি—তল ভাগ। তলী (হুলী)—শস্ত্ৰ বোৱা ঠাই।

তুলি—দাঙি। তুলী—লেখনী; তুলাৰ শয্যা।

দিন—২৪ ঘণ্টা, বেলেৰ পোহৰ থকা সময়। দীন—দুখীয়া।

দীপ—চাকি। দীপ—চাৰিওফালে পানীয়ে বেৰা ঠাই।

দেশ—মহাদেশৰ অংশ। দেহ—হিংসা।

ধনী—চক্কী। ধনি—শব্দ।

ধুতি [ধোত]—পৰিত্ৰ। ধুতী (দোহাতী)—চুৰিয়া।

পটা—পিছনী শিল। পতা—পাতি থোৱা; ঢকু ঢকা ছাল।

পটি—কাপোৰৰ পাৰি; ঠেক বাট। পতি—স্বামী।

পাঁচ—পঞ্চ। পাছ [পশ্চাৎ]—পলম। পিছ [পিষ্ঠ]—পিঠিফাল

পাণ (পৰ্ণ)—গছৰ পাত বিশেষ। পান—পি থোৱা।

পাণি—হাত। পানী—জল।

পিট—কোৱা। পিত্ত—সাহ। পীত—হালধীয়া।

পিৰা—তপিনা বা সেট অঙ্গ ৰখা আসন। পীড়া—কষ্ট।

পুঠি—মাছবিশেষ। পৃথি—পুস্তক।

পুত—পুতেক। পূত—পৰিত্ৰ।

পোণ—অনা। পোন—সৰল।

ফণি—চুলি আঁচোৱা যন্ত্ৰ। ফণী—সাপ।

বচা—নিৰাচন কৰা। বছা—কুটা; মাছবিশেষ।

বঁটা—ভাগ কৰ, পুৰস্কাৰ। বটা—পাত্ৰ। বতা—ইকবা, চবাই।

বলি—গোসানীৰ আগত কটা জন্তু। বলী—বলৱান।

বাট [বণ্টন]—ভাগ কৰ। বাট—পথ। বাত—বেমাৰবিশেষ।

বাহ [বংশ]—এবিধ বাহ। বাহ [বাসা]—চবাই থকা ঠাই।

বাকি—ঢালি হি। বাকী—অৱশেষ।

বাণ—কাঁড়। বান—বাঢ়নি পানী; খুড়া দিয়া বাচা কাহী।

বাণি—পুতল। বাণী—বাক্য, সব্বভাষী।

বাগি—ছলনা, ফুলবিশেষ। বাগী—ঘোৰা গাড়ী।

বাটি—ভাগ কৰি। বাচী—পাত্ৰ। বাতি—বতিওৱা।

বাৰী—বিধৱা। বাৰী—টোল, বাগিচা। বাৰি [সং]—পানী।

বিনা—ভণ বৰ্ণাই কান্দ; বিহনে। বীণা—বীণ।

ভবনি—অনাহক হোৱা ব্যয়। ভবনী—নক্ষত্ৰ।

ভাট—গায়ক বিশেষ। ভাত—সিদ্ধা চাউল।

ভাটী—পছিম ফাল। ভাতী—ভুই জলোৱা ঘন। ভাতি [সং]—পোহৰ।

ভেটি [সং ভিত্তি]—ঘৰসজা ঠাই। ভেটী—আৰম্ভিদ্ধিৰ উপহাৰ।

মটা [মৰ্দা]—পুৰুষ। মতা—নিমন্ত্ৰণ কৰা।

মঠ—মন্দিৰ। মথ—ঘুটি পেলা।

মিটা—মিটমাট কৰা। মিতা—মিত্ৰ, মৰি।

লিখা—চিন দিয়া। লেখা—গণনা কৰা।

শকট—গাড়ী। শকত—বলী।

শত—শ, এশ। শত্ৰু—শ, মৃত দেহ।

শব—কাঁড়, মৃগবিশেষ। শব—তললৈ পৰ, প্ৰাণীৰব সাব ভাগ।

শং—ইচ্ছা। সং—সজ।

সাহ—গছ বা গুটিৰ সাব ভাগ। সাহ—সাহস।

শিল—পাথৰ। শীল—চৰিত্ৰ।

শাপ—শাও। সাপ—সৰ্প।

তুচি—পৱিত্ৰ। তুচি—কামি। তুচী—নিষ্পত্ত।

শুভ—শাঁত । হুত—পুত্ৰ, বাঢ়ি, জাতিবিশেষ । হুত (হুত্ৰ)—আঁহ ।

শুব—হাতীৰ নাক । শুব—পোকবিশেষ । শুব—শুব, ধেঁৱতা ।

শোটা—ঠাইসৰা সজুলি । সোতা—সোত ; বন্ধকৰ বস্ত্ৰ ।

শোধা—পৰিশোধ কৰা । সোধা—প্রশ্ন কৰা ।

সমাজিক—সণোন । সামাজিক—সমাজ বিবদৰ ।

সঁচা—সঞ্চয় কৰা । সচা [সাজা]—সত্য ।

সত্ত্ব—সত্তা, স্থিতি । সৰ্ত্ত—অন্তৰ্হা । স্বত্ব—অধিকাৰ, দাবী ।

হাট [হট্ট]—গোলা, দোকান । হাত [হস্ত]—অঙ্গবিশেষ ।

হাটী—ঘৰৰ লানি । হাতী [হস্তী]—জন্তুবিশেষ ।

হাব—ডিঙিৰ অলকাৰ । হাড়—অস্থি ।

অসমীয়া বাক্য-সঙ্কোচন

আগতে হোৱা নাই—অভূতপূৰ্ব ; যি আগতে হৈছে—ভূতপূৰ্ব ;
 যি সহজে জীণ যায়—লঘুপাকী ; যি সহজে জীণ নাযায়—গুৰুপাকী ;
 যি নষ্ট হয়—নশ্বৰ ; যি নষ্ট নহয়—অবিনশ্বৰ ; যি মুক্তি বিচাৰে—
 মুমুক্শু ; যাব মৃত্যুকাল উপস্থিত—মুমূৰ্খ ; যি উপকাৰ বুজে—কৃতজ্ঞ ;
 যি উপকাৰীৰ অপকাৰ কৰে—কৃতঘ্ন ; যিটো পোৱা সহজ—সুলভ ;
 যিটো পোৱা কঠিন—দুৰ্লভ ; যিটো অৱশ্যে হব—অৱশ্যন্তাৱী ; যিটো
 কথাবে কব নোৱাৰি—অনিৰ্বচনীয় ; যিটো ধ্যানৰ যোগ্য—যোগ্য ;
 যি বৰণৰ যোগ্য—বৰেণ্য ; যিটো নিবাৰণ কৰিব নোৱাৰি—অনিবাৰ্য ;
 যি দুঃখ নিবাৰিব নোৱাৰি—দুনিবাৰ ; যিটো চোবাই থায়—চৰ্য্য ;
 যিটো চুহি থায়—চূৰ্য্য ; জয় কৰিবৰ ইচ্ছা—জিগীষা ; হত্যা কৰিবৰ
 ইচ্ছা—জিঘাংসা ; জয়স্বত্ব উৎসৱ—জয়ন্তী ; ইন্দ্রক জয়কাৰী—
 ইন্দ্রজিৎ ; পানীত থাকে যি—জলচৰ ; আকাশত ফুৰে যি—খেচৰ ;
 যাব আঁতিগুৰি জনা নাই—অজ্ঞাতকুলশীল ; গুণীৰ গুণ বুজা—গুণগ্ৰাহী

*Library books will give you joy for long
 if handled carefully with clean hands*

মনত লগা—হৃদয়গ্ৰাহী; বহুতৰ মাজত এজন—অন্ততম; যি মায়া
[কপট] নাজানে—অমায়িক; যাৰ পৰলোক বা ঈশ্বৰত বিশ্বাস—
আন্তিক; যাৰ তাত বিশ্বাস নাই—নান্তিক; যি প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছে—
লক্ষপ্ৰতিষ্ঠ; যি ইন্দ্ৰিয় ভয় কৰিছে—ভিত্তেজিয়; যাৰ ক্ষত্ৰ জন্মা
নাই—অজাতশত্ৰু; যাৰ বুদ্ধি সদায় উপস্থিত—প্ৰত্যুৎপন্নমতি; যাৰ
ক'তো ভয় নাই—অকুতোভয়; যি দুই হাতে কাঁড় মাৰিব পাৰে—
সব্যসাচী; যিটো সাধাৰণতে পোৱা নহয়—অসাধাৰণ; কি কৰা বা
নকৰা উচিত নজনা—কিংকৰ্তব্যবিমূঢ়; শুভকৰণত ওপজা—ক্ষণজন্মা;
কোনো মাতৃৰ পৰা নজন্মা—অযোনীসন্ত্ৰা; যিটোৰ ঘ্ৰাণ গোৱা হোৱা
নাই—অনাজাত; বাক্য আৰু মনৰ অতীত—অবাক্যমনসংগোচৰ;
জীৱন-ব্যাপি—আজীৱন; মৰণলৈকে—আমৰণ; যি বিশ্বাস নাথাকে—
অবিশ্বাসী; যি বিশ্বাসৰ অযোগ্য—অবিশ্বাস্য; যিটো বৰ্ণাৰ নোহোৱাৰি—
অবৰ্ণনীয়; যিটো এবিধ নোহোৱাৰি—অপৰিহাৰ্য্য; একে সময়তে হোৱা—
সমসাময়িক; আনকালে মন কৰি থকা—অন্তমনস্ক; নাম নথকাটক
পৰা গালি—গুৱাল-গালি; সকলো বস্তুৱে আঁটা—আটন্তিয়াৰ;
কামৰ অলায়ক—অসাঠন; কোনো কথা সঠিক জানিবলৈ পঠোৱা
মাহুহ—সঁজাতী; দুখ সহিব পৰা—কষ্টসহিষ্ণু; একে মাতৃৰ গৰ্ভত
ওপজা—সোদৰ বা সোদৰ; কোনো পক্ষত থকা—পক্ষপাতী; কোনো
পক্ষত নথকা—নিৰপেক্ষ; কোনো কাম কৰিবলৈ মন বন্ধা—কৃতসংকল্প
বা দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞা; বিদেশত থকা—প্ৰবাসী; বিদেশৰ পৰা অহা—বৈদেশিক;
সহজে ভগা—ক্ষণভঙ্গুৰ; কব নলগা—অকথ্য; ঘৰ নথকা—অঘৰী;
বিধিযতে নোহোৱা—অবৈধ; সহজে ছুৰুজা—দুৰ্বোধ্য; বুদ্ধিৰ পৰা—
বোধগম্য; একে গুৰু ঘৰৰ শিষ্য—হৰিভকত; লোকৰ ভাল দেখিব
নোৱৰা—চকুচৰহা।

শ্রীডিগ্বেশ্বৰ নেওগৰ ৰচিত আৰু প্ৰকাশিত

কাব্যমালা :—

- ১। মুকুতা—৯০
- ২। মাজুহ—(*)
- ৩। পুতলি—৯০
- ৪। মালিকা—(*)
- ৫। শুৱনী—১০
- ৬। মকুবা—(*)
- ৭। বিহুতী—(*)
- ৮। বহিহান—১০
- ৯। মালতী—(*)
- ১০। ভোগৰজা—(*)
- ১১। থাপনা—১০
- ১২। পাৰিজাত—(*)
- ১৩। ধূলিতৰা—(*)
- ১৪। অসমা—১০
- ১৫। নামতী—(*)
- ১৬। ফাগুনী-আকুলপথিক-বিহুৱা—১১০
- ১৭। ইন্দ্ৰধনু—(*)
- ১৮। বিচিত্ৰা—১১০
- ১৯। মেঘদূত—(*)
- ২০। বহুবৰী-পানৌমিঠে—১১০
- ২১। কাব্যপ্ৰতিভা—৩৯

কথামালা :—

- ২২। বিশ্ববিজ্ঞান—৯০
- ২৩। বিহু-মেটেকা—৯০
- ২৪। কলিৰ কাহিনী—৯০

- ২৫। দীপাবলি—৯০
- ২৬। ভক্তিহৃত—৯০
- ২৭। অসমীয়া ভাষা আৰু লিপি
কাহিনী—১০
- ২৮। জিবেণী—(*)
- ২৯। সাহিত্য কিতা—৯০
- ৩০। মধ্যমিকা অসমীয়া—১১০
- ৩১। বৰ্ণ-নিৰ্ণয়—১০
- ৩২। শুধ অসমীয়া—৯০
- ৩৩। সাহিত্যৰ জিনিঙণি—(*)
- ৩৪। সাহিত্যৰ জেউতি—১৯
- ৩৫। বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্য—
- ৩৬। পত্ৰ-বেথী—১১০
- ৩৭। প্ৰাক্-ঐতিহাসিক অসম—১১
- ৩৮। নৈফৰ ধৰ্মৰ বুৰঞ্জী—(*)
- ৩৯। অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জী
- ৪০। কথাপ্ৰতিভা—(*)

ইংৰাজী গ্ৰন্থমালা :—

- ৪১। Mahapurushiyasir
- ৪২। Brahmaputra
Reader II—১১০
- ৪৩। Brahmaputra
Reader I—১১০
- ৪৪। Introduction to
Assam—২১০
- ৪৫। History of Assam
Literature—(*)